

Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: “Avrupa Konseyi” ve Türkiye’nin Konseye Üyeliği Meselesi

The Important Step for European Integration: “Council of Europe” and the Matter of Turkey’s Membership to Council

Ali Servet Öncü*, Erkan Cevizliler**

Özet

Avrupa devletlerinin bir araya gelip bir birlik oluşturmaları fikri on dokuzuncu yüzyıldan itibaren tartışılmıştır. Fakat II. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar Avrupalılar, bu düşüncelerini gerçekleştirememişlerdir. Bunun en önemli sebebi büyük devletlerin birbirleriyle yaptıkları güç ve hâkimiyet mücadelesidir. Avrupalılar II. Dünya Savaşı'ndan sonra hem benzer felaketleri bir daha yaşamamak hem de Avrupa'da gücünü gün geçtikçe hissettiren Sovyetler Birliğine karşı daha güçlü olabilmek için çeşitli örgütler kurmuşlardır. Avrupa Konseyi de Avrupa birliği fikri etrafında kurulan bu örgütlerin en önemlilerinden birisidir. Savunma ve güvenlik konularının dışında insan hakları, sosyal işler, eğitim, kültür, spor, gençlik, halk sağlığı, çevre, mimari miras, şehircilik, yerel ve bölgesel yönetimler, hukuk gibi alanlarda işbirliğini öngören örgüt, 5 Mayıs 1949'da on Avrupa devleti tarafından kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Konseyi kurulduktan yaklaşık üç ay sonra konseye davet edilmiş ve bu daveti kabul ederek 8 Ağustos 1949 tarihinde konseye kurucu üye sıfatıyla katılmıştır. Avrupa Konseyi Statüsü de 12 Aralık 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Türkiye, Avrupa Konseyi, Statü, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Necmettin Sadak

Abstract

It is not a new idea that European states gather and form a union. This idea had been discussed since the nineteenth century. However, it was not until the end of World War II that Europeans realized their idea. The most important reason is the struggle for power and dominance that great powers on the continent were engaged in with each other. After World War II, Europeans set up several organizations both not to suffer similar disasters anymore and to become more powerful against the Soviet Union making its power felt in Europe day by day. The Council of Europe is one of the most important of such organizations founded around the idea of the European Union. This organization which stipulates cooperation in such areas human rights, social affairs, education, culture, sports, youth, public health, environmental, architectural heritage, urban planning, local and regional authorities, and law as well as defence and security was founded on 5 May 1949 by ten European states. The Republic of Turkey was invited to the Council of Europe about three months after its foundation and by accepting this invitation participated in the Council as a founding member. The Statute of the Council of Europe was adopted on 12 December 1949 by the Grand National Assembly of Turkey.

Key Words; Turkey, Council of Europe, Statute, The Grand National Assembly of Turkey, Necmettin Sadak

* Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasal Tarih Anabilim Dalı, e-mail: aliservetoncu@atauni.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, e-mail: erkanc@atauni.edu.tr

Gazi

Akademik
Bakış

15

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Giriş

Avrupa bütünleşmesi, tarihin en uzun ve yıkıcı savaşlarına sahne olmuş Avrupa Kıtası için hayati önemde bir düşünce olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kıtada kurulan birçok uluslararası işbirliği örgütü bu fikrin gerçekleşmesi için temel teşkil etmiştir. Bu örgütlerden birisi de Avrupa Konseyidir ve konsey Avrupa devletlerinin belirli bir amaç çerçevesinde bir araya gelebileceklerini ve bunu uzun bir süre devam ettirebileceklerini gösteren önemli bir örnektir. Bu bakımdan konseyin kuruluşu günümüzde büyük oranda gerçekleşmiş olan Avrupa bütünleşmesi için önemli bir esin kaynağı olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra batı dünyası ile sorunlarını büyük ölçüde çözen Türkiye de, konseye kurulduktan birkaç ay sonra üye olmasına rağmen kurucu üye olarak kabul edilmiş ve Avrupa devletleri tarafından bütünleşmenin bir parçası olarak görülmüştür. Dolayısıyla konseyin kuruluşu ve Türkiye'nin konseye üyeliği, Türkiye'nin Avrupa bütünleşmesinin içinde yer alması hususundaki çabalarında çok önemli bir yer işgal etmektedir.

Avrupa Birliği Fikri ve Bu Fikrin Olgunlaşması

Lord Kalergi'nin Çalışmaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun olarak tartışılan Avrupa birliği fikri kıta için yeni bir düşünce değildi. On dokuzuncu yüzyıl, orta ve batı Avrupa'da başarısız birçok gümrük birliği denemelerine sahne olmuş, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce de bu konuda idealist görüşmeler yapılarak kıtanın geleceğinin farklı unsurlarının bir araya gelmesine bağlı olduğu savunulmuştu.¹ Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, birleşmiş Avrupa devletlerinden bir federasyon meydana getirme fikri ilk defa Avusturyalı bir kont olan Richard Coudenhove Kalergi tarafından ortaya atılmıştır. Kalergi, Avrupa'nın savaş ve sonrasında yaşadığı felaketleri tahlil etmiş ve kıtadaki düşmanlıkların ancak birleşerek bitirilebileceğini savunmuştur.² 1922 yılında Viyana ve Berlin gazetelerine bu konuda

1 Tony Judt, *Savaş Sonrası, 1945 Sonrası Avrupa Tarihi*, (çev. Dilek Şendil), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, s. 197.

2 Japon asıllı anne Mitsuko Aoyama ve Avusturya asıllı baba Heinrich Coudenhoves'in oğlu olan Kalergi, 17 Kasım 1894 tarihinde Tokyo'da doğmuştur. Babası Viyana Kalksburg'da Cizvit kolejinde yetişmiş bir diplomat olup Atina, Rio de Janeiro ve İstanbul'dan sonra, çok sayıda dil bilmesinden dolayı Tokyo'da görev yapmıştır. Kalergi, on bir yaşındayken babasını kaybetmiş, 1908'de Maria Theresian tarafından kurulan Theresian Akademisine gönderilmiştir. Asillerin çocuklarını diplomat, subay ve devlet adamı yetiştirmek için kurulan bu akademiye bitirdikten sonra Viyana Üniversitesi Felsefe ve Modern Tarih Bölümüne kaydolmuştur. Doktorasını "Ahlakın Temel Prensibi Olarak Objektiflik" konusu üzerine yapmıştır. Bir tiyatro sanatçısı olan İda Roland ile evlenmiş ve bu sayede sanatçı ve yazarların çevresine girmiştir. 1924'de Avusturya'da tam vatandaşlık hakkı kazanmış, parlamenterlik yerine yazarlığı seçip yayınlarıyla Orta Avrupa entelektüel çevresi tarafından tanınmıştır. Politika, tarih ve felsefe hakkındaki düşüncelerini ifade eden çok sayıda yazı yazmıştır. Avrupa demokrasisinin Amerikan Birliği örneği doğrultusunda, nasıl bir devletler birliği olabileceği konusunda araştırmalar yapmış, bu da Kalergi'de Pan Avrupa fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Pan Avrupa fikri ile ikinci bir dünya savaşının engellenebileceğini düşünmüştür. Ayrıca büyük bir gümrüksüz Avrupa ekonomik piyasası oluşturularak Avrupalıların hayat standartlarının yükseltilmesini hedeflemiştir. Buna ilaveten Bolşevik tehlikesine karşı Avrupa'nın birleşmesi ve barışın böyle gelebileceği fikrini savunmuş, birleşmenin önündeki en büyük sorunun

Görüş

Akademik
Bakış

16

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

makaleler yazan Kalergi, fikirlerini devlet adamları ile de paylaşmıştır. Başvurduğu devlet adamlarından olumlu bir cevap alamayan Kalergi, 1923 yılında Avrupa Federasyonu ile ilgili olarak Benito Mussolini'ye de bir mektup yazmış, ondan da beklediği yanıtı alamayınca tek başına harekete geçmiştir. Kalergi, aynı sene konu ile ilgili olarak “Pan Avrupa” isimli bir kitap yazmış, kitap Fransa, Almanya ve Çekoslovakya'da büyük bir etki yapmıştır. Bu arada siyasetçilerle de temasını kesmeyen Kalergi, Winston Churchill, Aristide Briand, Nathon Soederblom gibi devlet adamlarıyla temas kurmuştur. 1925 yılında Paul ve Felix Warburg kardeşler tarafından Amerika'ya davet edilen Kalergi, burada birleşik Avrupa ile ilgili konferanslar vermiş, konferansların sonucunda bu amaç için çalışmak üzere American Cooperative Committee For The Pan-European Union isimli bir dernek kurulmuştur. Fikirlerinin ilgi görmeye başlamasıyla Kalergi, 1926 senesi Ekim ayında Viyana'da Birinci Pan European Kongresini toplamış, kongreye yirmi dört Avrupa ülkesine mensup iki bin dört yüz delege katılmıştır. Kalergi burada Avrupa Birliği başkanlığına seçilmiştir. İkinci kongre 1930 yılı Mayıs ayında Berlin'de toplanmış, fakat kongre İngiltere'nin, Avrupa Birliği için Fransa Başbakanı Briand tarafından sunulan tekliflere karşı olumsuz bir tavır alması ve Avrupa Birliği fikrinin Almanya'daki en önemli taraftarlarından Dışişleri Bakanı Stresemann'ın hayatını kaybetmesinden dolayı verimli geçmemiştir. Bu dönemde Almanya'da Adolf Hitler ve Nasyonal Sosyalizm de her geçen gün güçlenmeye başlamıştır. Nasyonal Sosyalistler Almanya'da Avrupa birliği ile ilgili çalışmalar yapan kuruluşları kapatmışlar, Kalergi'nin kitaplarını yasaklamışlardır. Kalergi üçüncü kongreyi 1932 yılında İsviçre'nin Basel şehrinde toplamış, kongrede Nasyonal Sosyalistlerle mücadele kararı alınmış, 1934 yılında da “Avrupa Uyanıyor” isimli eserini yazmıştır. Dördüncü Avrupa Birliği Kongresi 1934 yılında Viyana'da toplanmış, Kalergi 1936 yılında “Sefaletsiz Avrupa” adlı kitabını kaleme almıştır. Kalergi'nin çabalarıyla Beşinci Avrupa Birliği Kongresi 1937 yılında gerçekleşmiş ve üye sayısı yirmi bine yaklaşmıştır. Bu kongrede birleşik Avrupa fikrinin gençler arasında yayılması için okullarda çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır. Almanya, 1938 yılında Avusturya'yı ilhak edince Kalergi İsviçre'ye kaçmış, aynı sene “İnsanlara Karşı Totaliter Devlet” adlı eserini yazmıştır. Kalergi daha sonra İngiltere'ye gitmiş Royal Institue of International Affaires adlı kuruluştaki Churchill ile birlikte başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletlerinin Hitler'e karşı izledikleri yumuşak politikaları eleştiren konferanslar vermiştir. 1940 senesinde Alman ordularının İsviçre sınırına dayanması üzerine, Amerika Birleşik Devletlerine gitmiş, burada Amerikalılar tarafından New York Üniversitesi Tarihi Araştırmalar Encümeninde görevlendirilmiş, 1942 yılı Şubat ayında “Savaşın Sonraki Avrupa Birliği Semineri” başkanlığına getirilmiştir.³

Avrupa ile bütünleşmek istemeyen İngiltere olduğunu düşünmüştür. Otto Zuber, Richard Graf Coudenhove-Kalergi (1894-1972) als Freimaurer, Sonderdruck aus dem Jahrbuch der Forschungsloge Quatuor Coronati Nr. 32, Bayreuth, 1995, s. 1-4.

3 “Avrupa Birliği Fikrini İlk Defa Ortaya Atan Adam”, *Akşam*, 29 Ağustos 1949, s. 5-7.

Gazi

Akademik
Bakış

17

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Avrupa Birliği Fikri Çerçevesinde Diğer Çabalar

Görüldüğü gibi Birinci Dünya Savaşı bir birlik kurma düşüncesini söndüreceği yerde daha çok konuşulmasına neden olmuştur. Savaştan sonraki dönemde Kalergi, birleşik Avrupa ideali için başarılması güç işler yapmıştır. Bu dönemde konu hakkında mücadele eden tek kişi Kalergi değildir. Fransa Başbakanı Aristide Briand'ın da bu konuda oldukça önemli teşebbüsleri olmuştur. Briand Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra "geçmiş düşmanlıkları aşmanın, Avrupalı düşünenin, Avrupalı konuşmanın, Avrupalı hissetmenin zamanı gelmiştir" diyerek bu konuda önceden beri var olan siyaseti devam ettirmiştir.⁴ Bu süreçte Briand'ın teşviki ile Milletler Cemiyeti'nde Avrupa Birliği Komisyonu kurulmuş,⁵ 1924 yılında Avrupa Gümrük Birliği için uluslararası komite kurulması amacıyla ünlü Fransız ekonomist Charles Gide'in⁶ de katıldığı Avrupa genelinde bir imza kampanyası başlatılmıştır. Bu yıllarda Avrupa Birliği fikri giderek taraftar bulmuş, 1927'de İngiltere Dışişleri Bakanlığı sekreteri bu fikre karşı gösterilen yoğun ilgiden dolayı hayrete düştüğünü ifade etmiştir. Duruma bakılırsa Birinci Dünya Savaşı, Fransız ve Almanların biraz da izahı zor bir tarzda birbirlerine bağımlılıklarını daha iyi anlamalarına yol açmıştır. Savaş sonrası zorluklar aşıldıktan ve Fransa Almanya'dan zorla savaş tazminatı istemekten vazgeçtikten sonra, 1926 yılı Eylül ayında Fransa, Almanya, Lüksemburg, Belçika ve o sıralarda özerk bir yapıda olan Saar Bölgesi⁷ arasında çelik üretimini düzenlemek ve kapasite fazlası üretimi önlemek için uluslararası Çelik Paketi imzalanmıştır. Ertesi sene bu pakta Çekoslovakya, Avusturya ve Macaristan da katılmıştır. Fakat bu oluşum bir kartel olmanın ötesine geçememiş ve 1929 ekonomik krizini göğüsleyememiştir.⁸ Aslında iki savaş arası dönem ve İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllar, adı konulmamış bir Alman ve Fransız işbirliği dönemini de başlatmıştı. Alsace Lorraine bölgesinin Versailles Antlaşması ile Almanya'dan alınıp Fransa'ya verilmesi sonucu Fransız çelik sanayi üretimi büyük bir genişleme yaşamıştı. Ama bu genişleme aynı zamanda Almanya'ya olan kömür bağımlılığını da artırmıştı. Dolayısıyla Fransa ekonomisi açısından Almanya ile bir işbirliğine gitmek oldukça avantajlı sonuçlar verebilirdi. İki savaş arası yıllarda Almanya için Fransa'nın taşıdığı ekonomik önem de hemen hemen aynıydı. Ayrıca Almanlar, 1940 yılında Fransa'yı işgal edip arkasından Fransız

4 Judt, *a. g. e.*, s. 197.

5 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII (2 Aralık 1949 Tarihli On ikinci Birleşimden 30 Aralık 1949 Tarihli Yirmi dördüncü Birleşime Kadar), Türkiye Büyük Millet Meclisi Basımevi, Ankara 1950, s. 178.

6 Fransız ekonomist Charles Gide "Nimes Okulu" diye adlandırılan Kooperatifçilik Okulunun kurucularından biridir. ("Gide, Charles", *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, C.5, İstanbul 1990, s. 162.)

7 Versailles Antlaşmasına göre; Almanya Fransa sınırında bulunan Saar bölgesinin Almanya'dan alınıp Milletler Cemiyeti'ne bağlı bir idareye tabi olmasına ve on beş yıl sonra bölgenin geleceğini belirlemek için plebisit yapılmasına karar verilmiştir. (Ahmet Şükrü Esmer, *Siyasi Tarih, (1919-1939)*, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, Ankara 1953, s. 7.)

8 Judt, *a. g. e.*, s. 197-198.

Görüş

Akademik
Bakış

18

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

kaynaklarının zorla savaş harcamalarına kanalize edilmesine varacak bir ödemeler ve teslimat sistemi üzerinde Petain⁹ ile anlaşmışları zaman, her iki ülkede de bu işbirliğini yeni bir Avrupa düzeni olarak algılayanlar çıkmıştı. Hatta daha sonra “Özgür Fransızlar” tarafından idam edilecek olan Vichy Hükümeti’nin¹⁰ üst düzey yetkililerinden Pierre Pucheu, savaş sonrasında gümrük duvarlarının kaldırılacağı ve tek bir para birimiyle tek bir Avrupa ekonomisinin bütün bir kıtayı kapsayacağı, yeni bir Avrupa düzeni hayali içindeydi.¹¹ İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da Avrupa Birliği fikri dillendirilmiş, Jean Monnet savaşın sonrasındaki refah ve sosyal ilerleme için Avrupa Devletleri’nin kendilerini tek birim haline getirecek bir Avrupalı kimliğini oluşturmaları gerektiğini savunmuştur.¹² Kalergi İkinci Dünya Savaşı devam ederken ve bittikten sonra da birleşik Avrupa fikrini savunmayı sürdürmüş, 1943 yılında New York’ta Altıncı Avrupa Birliği Kongresi toplanmıştır. Burada Kalergi’nin çabalarıyla Avrupa Birleşik Devletleri Anayasası oluşturulmaya başlanmıştır.¹³

Görüldüğü üzere Birinci Dünya Savaşı’nın bitişiyile birlikte Avrupa’da, henüz devletler düzeyinde olmasa bile eski ve yeni devlet adamları ile sivil toplum kuruluşları Avrupa bütünleşmesi için fikri düzeyde önemli girişimlerde bulunmuşlar, bu adımlar kısa bir süre sonra kurulacak Avrupa birliğinin temellerini oluşturmuştur.

9 Fransa tarihinin en önemli askerlerinden biri olan Mareşal Philippe Petain I. Dünya Savaşı’nda başta Verdun Zaferi olmak üzere birçok başarı kazanmıştır. 1940 yılı Mart ayında Başbakan Edouard Daladier istifa edince kurulan Paul Reynaud kabinesinde Savunma Bakanı olmuş, bu görevde iken Almanya’nın Fransa’ya saldırısı ve işgalinde pasif ve teslimiyetçi bir siyaset izlemekle suçlanmış, Reynaud’un istifasından sonra başbakan olup, Almanya ile imzalanan ateşkes anlaşmasının en önemli mimarlarından birisi olmuştur. (Oral Sander, *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918’e*, İmge Kitapevi, 17. Baskı, Ankara 2008, s. 377-378; Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitapevi, 17. Baskı, Ankara 2008, s. 129-136.)

10 Almanlar 9 Haziran 1940 tarihinde Paris’e girmişler ve Fransızlarla 22 Haziran 1940 tarihinde bir ateşkes imzalamışlardır. Buna göre Fransa’nın kuzey yarısı ve Atlantik kıyıları Almanya’ya bırakılmış, diğer bölgeler işgal edilmeyerek Fransa’nın bağımsızlığını sürdürdüğü izlenimi yaratılmıştır. Paris’in işgalinden sonra Paul Reynaud kabinesinin düşmesi sonucu bu kabinede savunma bakanı olan Mareşal Petain, 17 Haziran 1940 tarihinde yeni bir hükümet kurmuş, Fransa’da Üçüncü Cumhuriyet yıkılmış ve Petain 1940 yılı Ağustos ayında meclis fesh etmiş ve Vichy kentini başkent yaparak Fransa’yı Almanya’nın gölgesinde yönetmiştir. (Sander, *a. g. e.* , s. 129-136.)

11 Judt, *a. g. e.* , s. 198.

12 II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa’da kapsamlı ekonomik politikayı başlatan Fransız siyasal iktisat uzmanı ve diplomatıdır. Devletlerin egemenliklerine dokunmadan, belirli faaliyetleri yürütmeye yetkili kılınacak uluslararası kuruluşların kurulması gerektiğini ve bunların başarılı olma durumunda zamanla olağanüstü yetkilerle donatılabileceklerini savunmuştur. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Monnet’in başkanlık ettiği bir komite Fransız ekonomisinin yeniden kurulması ve modernleştirilmesi için kapsamlı bir plan hazırlamıştır. Monnet 1950 yılında Schuman Planını hazırlamış ve bu plan Avrupa ekonomisinin düzenlenmesi yönünde ilk adım olmuştur. Schuman Planı kısa bir süre içinde uygulamaya konulmuş ve bugünkü Avrupa Birliğinin çekirdeğini oluşturan örgütlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Jean Monnet bu plan gereğince 18 Nisan 1951 tarihinde kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun da 1952-1955 yılları arasında ilk Yüksek Kurul Başkanı olmuştur. (Atay Akdevelioğlu vd., *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (Editör. Baskın Oran), C.I (1919-1980), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2001, s. 809; Sander, *a. g. e.* , s. 344; “Monnet, Jean”, *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1987, s. 609-610.)

13 “Avrupa Birliği Fikrini İlk Defa Ortaya Atan Adam”, *Akşam*, 29 Ağustos 1949, s. 7.

Gazi

Akademik Bakış

19

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Avrupa Konseyi'nin Kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa birliği fikrinin en önemli savunucularından birisi de İngiltere eski başbakanı Winston Churchill'dir. Churchill 5 Ekim 1946 tarihinde yaptığı bir konuşmada, Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması için önemli bir çağrı yapmıştır. Aynı ayda verdiği bir diğer demeçte de bu birliğin sınırlarının Atlantik'ten Karadeniz'e kadar uzanması gerektiğinden bahsetmiş ve bu projeyi gerçekleştirmek için öncelikle Batı Avrupa'da bir adım atılmasını istemiştir.¹⁴ Churchill, bu günlerde birleşik Avrupa'nın Sovyet bloğuna karşı koymaktan başka bir işe yaramayacağını söyleyen bir arkadaşına; batı bloğunun kendisine son bir çözüm olarak cazip gelmediğini, idealin Avrupa olması gerektiğini, Avrupa'yı doğu ve batı diye birbirine zıt iki bloğa bölmek kabul edilemeyeceğini anlatmıştır. 7 Kasım 1946 tarihinde İşçi Partisine mensup bir milletvekiline ise; Avrupa'nın dirilip barışmaması durumunda dünya için bir umudun kalmayacağını ifade etmiştir.¹⁵ Churchill, 26 Kasım 1946 tarihinde de o günlerde sıradan bir vatandaş olan General de Gaulle¹⁶'e bir mektup yazarak onun birleşik Avrupa konusunda desteğini kazanmak istemiştir. Mektubunda; Fransa'nın Almanya'nın elinden tutması ve Almanya'nın İngiltere'nin yardımıyla toparlanarak batıya ve Avrupa uygarlığına katılmasının muhteşem bir zafer olacağını ve böyle bir durumun yaşanan bütün zorlukları düzelterek, Avrupa'yı şimdiye kadar yaşadıklarından daha fazlasını yeniden yaşamaktan kurtaracağını yazmıştır. Churchill bu konudaki faaliyetlerini kendi ülkesi İngiltere'de de devam ettirmiştir. Ancak iktidardaki İşçi Partisi'nin lideri ve Başbakan Attlee, hiçbir İşçi Partisi grubunun, Churchill'in bir Avrupa Federasyonu kurma konusunda milletvekillerinin desteğini kazanmak için oluşturduğu ve her partinin temsilcilerinden oluşan küçük bir yürütme grubuyla çalışmasına izin vermemiştir.¹⁷ Yine de Avrupa'nın birleşmesi konusundaki temaslarını devam ettiren Churchill'in gayretleriyle, Ocak 1947'de Avrupa Birliği Hareketi kurulmuştur.¹⁸ Aynı yılın yaz aylarında Amerika'dan dönen Kalergi de, İsviçre'nin Gstaad şehrinde on iki Avrupa ülkesinin temsilcilerinin katıldığı Avrupa Parlamentoları Birliğini kurmuş ve genel sekreterliğine seçilmiştir.¹⁹ Bütün bu çabalar sonucunda, 7 Mayıs 1948'de çeşitli batı Avrupa ülkelerinden gelen yedi yüz elli delegenin katılımıyla Lahey'de Avrupa Kongresi toplanmış, kongrede kurulan

Görüş

Akademik
Bakış

20

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

14 Martin Gilbert, *Churchill*, (çev. Süha Sertabiboğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2 Baskı, İstanbul 2013, s.1028.

15 Gilbert, *a. g. e.*, s. 1029.

16 Reynaud Hükümeti'nde Savaş Bakan Yardımcılığı görevinde bulunmuş olan General Charles de Gaulle Fransa'nın işgalinden sonra Londra'ya giderek Alman işgaline karşı direnen Özgür Fransızlar Hareketini başlatmıştır. Charles de Gaulle Fransa'nın kurtulmasından sonra ülkesine dönmüş ve 1969 yılına kadar aralıklarla ülke yönetiminde bulunmuş ve ülkesi adına çok önemli işler yapmış, belki de Clemenceau'dan sonra kendi zamanına kadar Fransa'ya hizmet eden en büyük insanlardan biri olmuştur. (J. M Roberts, *Avrupa Tarihi*, (çev. Fethi Aytuna), İnkilâp Kitapevi, İstanbul 2010, s. 661; Sander, *a. g. e.*, s. 134-136, 246-248.)

17 Gilbert, *a. g. e.*, s. 1029.

18 Judt, *a. g. e.*, s. 199.

19 "Avrupa Birliği Fikrini İlk Defa Ortaya Atan Adam", *Akşam*, 29 Ağustos 1949, s. 7.

Avrupa Hareketi isimli örgüt, bütünleşme yönündeki eğilimleri harekete geçirmiştir.²⁰ Churchill burada ulusal kinlerin ve intikam duygularının bitmesi yönünde güçlü bir çağrıda bulunmuş, Avrupa milletleri arasındaki bölünmeleri derinleştiren sınırların zamanla kaldırılması gerektiğini savunmuş ve kongreye gelen Batı Almanya delegelerine özel bir ilgi göstermiştir. Churchill burada Almanya meselesini bu devletin ekonomik olarak ayağa kalkması, komşularını ve diğer Avrupa ülkelerini tekrar büyük tehlikelere maruz bırakabilecek şekilde silahlanmadan Alman milletinin eski şanına kavuşturulması şeklinde tanımlamıştır.²¹ Siyasal birliğe hazırlık amaçlı olarak yapılan konferansların en önemlisi olan Lahey’deki konferansta, belirli egemenlik haklarının ortak olarak uygulanması için uluslara aktarılması kararı alınmış, bu karar 5 Mayıs 1949 tarihinde kurulan Avrupa Konseyi’nin yolunu açmıştır.²² Bu arada Belçika, Lüksemburg ve Hollanda’nın sürgündeki hükümetlerinin İkinci Dünya Savaşı sona ermeden önce imzaladıkları, gümrük duvarlarını kaldıran ve emeğin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını hedefleyen Benelüks Anlaşması çerçevesinde, Benelüks Gümrük Birliği de 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²³

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyet tehlikesine karşı Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan’a toplamda dört yüz milyon dolar askeri yardım yapan Amerika Birleşik Devletleri, ekonomik olarak çöken Avrupa ile de ciddi olarak ilgilenmiş ve Marshall Planı ile Avrupa’yı tekrar ayağa kaldırmayı hedeflemiştir.²⁴ Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı George Marshall, bu konu ile ilgili 5 Haziran 1947 tarihinde bazı öneriler dile getirmiş ve Marshall Planı ismini alan bu önerilerde Amerika Birleşik Devletleri’nin Avrupa’nın ekonomik kalkınması için yapacağı yardımdan önce, Avrupa devletlerinin kendi aralarında bir ekonomik işbirliği yapmasını istemiştir. Marshall Planı Avrupa’da olumlu bir şekilde karşılanmış, 1947 yılının Haziran ve Eylül ayları arasında, içlerinde Türkiye’nin de olduğu on altı Avrupa devleti²⁵ Paris’te Avrupa’nın kalkınmasıyla ilgili bir konferansta bir araya gelmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda dört yıl süreli Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırlanmış ve program Amerika Birleşik Devletlerine iletilmiştir. Bundan sonra Amerika Birleşik Devletleri 3 Nisan 1948 tarihinde Ekonomik İşbirliği Kanunu’nu çıkarıp Avrupa Devletlerine yardıma başlamıştır. Daha sonraki süreçte yukarıdaki on altı devlete Batı Almanya ve İspanya’nın da katılmasıyla on sekiz Avrupa ülkesi, ekonomik işbirliği yoluyla Avrupa’yı sağlıklı bir ekonomiye kavuşturmak için 16 Nisan 1948 tarihinde Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC)’yi kurmuşlar,

20 Akdevelioğlu vd., *a. g. e.* , s. 809.

21 Gilbert, *a. g. e.* , s. 1035.

22 J. Lee Stephen, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Dost Kitapevi, Ankara 2002, s. 322.

23 Judt, *a. g. e.* , s. 199.

24 Sander, *a. g. e.* , s. 257-260.

25 Bu devletler İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Türkiye, Yunanistan, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveçtir. (Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (cilt 1-2: 1914-1995)*, Alkım Yayınevi, 11. Baskı, Ankara 1996, s. 444.)

Gazi

Akademik
Bakış

21

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

bu oluşum da Avrupa birliğine giden yolda önemli bir adım olmuştur.²⁶ Görüldüğü üzere İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir yandan Avrupa birliği fikri gerçekleştirilmeye çalışılırken, diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri hemen her alanda Avrupa ile ilgilenmeye başlamış ve Sovyet Rusya'nın kıta üzerinde daha fazla etkili olmaması için yalnızcılık politikasını terk etmiştir. Bu günlerde Çekoslovakya'da yaşanan gelişmeler de durumu Amerika Birleşik Devletleri açısından iyice kaygı verici bir noktaya getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan ve o güne kadar Orta Avrupa'da Batı Avrupa tipi demokrasinin en başarılı örneklerinden birini sergilemiş olan Çekoslovakya'da, 1948 yılında Sovyet Rusya'nın içinde bulunduğu bir darbe girişimi ile komünistlerin iktidarı ele geçirmesi, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa için adeta bir uyarı olmuştur.²⁷ Nitekim Amerikan Kongresi, 11 Haziran 1948 tarihinde Senatör Vandenberg'in sunduğu, "Birleşmiş Milletler Yasası'nın hedeflerine, ilkelerine uygun olarak, tek ve topluca, ortak savunma tedbirlerinin hemen alınması ve Amerika Birleşik Devletlerinin kanuni yoldan, ferdi ve karşılıklı, etkili ve hızlı yardımına dayanan bölgesel veya ortak tedbirlere katılması" teklifini kabul etmiştir. Vandenberg Kararı adıyla anılan bu kararla Amerika Birleşik Devletleri 2 Aralık 1823'te Başkan Monroe'nin açıkladığı ve Monroe Doktrini ismiyle bilinen, dış politikada Avrupa'ya karşı yalnızcılık siyasetine son vermiştir.²⁸

Soğuk Savaşın etkisini artırması ve Çekoslovakya'daki rejim değişikliği, Batı Avrupa Devletlerinin bir araya gelme konusunda hızlı adımlar atmalarına neden olmuştur. İngiltere ve Fransa ile Benelüks Grubu ülkeleri (Belçika, Lüksemburg ve Hollanda) arasında 4 Mart 1948'de Brüksel'de başlayan toplantılar, 17 Mart 1948 tarihinde Batı Avrupa Birliği'ni kuran Brüksel Antlaşması'nın imzalanması ile neticelenmiştir. 1954 yılında Federal Almanya ve İtalya'nın da dâhil olduğu bu yapı, Sovyet baskısı ve yayılmasına karşı Batı Avrupa'da kurulan ilk savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği örgütüdür.²⁹ Batı Avrupa Birliği'nden sonra Avrupa'da kurulan bir diğer işbirliği örgütü ise İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, İrlanda, İsveç ve Norveç'in 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra'da yaptıkları anlaşmayla kurdukları Avrupa Konseyi'dir. Bu devletlerin dışişleri bakanları ve Londra'daki Belçika Büyükelçisi, Avrupa Konseyi Statüsünü ve Avrupa Konseyi için bir hazırlık komisyonu kurulması hakkındaki anlaşmayı kabul etmişler ve Avrupa Konseyi'nin açılış toplantısının konseyin merkezi olarak belirlenen Fransa'nın Strasbourg şehrinde yapılmasını kararlaştırmışlardır. Bu örgütün kurulmasına ilişkin ha-

26 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der Yayınları, 8.Baskı, İstanbul 2010, s. 861. Türkiye bu örgüte 13 Temmuz 1948'de katılmış, örgüt yerini Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın da 14 Aralık 1960 tarihinde yapılan yeni bir anlaşma ile yerini Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) bırakmıştır.

27 Sander, a. g. e. , s. 241-244.

28 Uçarol, a. g. e. , s. 861-862.

29 Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, (Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar)*, Alfa Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2010, s. 327; Armaoğlu, a. g. e. , s. 445.

Görüş

Akademik
Bakış

22

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

zırlanan ve 5 Mayıs 1949’da Londra’da imzaya açılan statü, 3 Haziran 1949’da yürürlüğe girmiştir.³⁰

Avrupa Konseyi’nin Genel Özellikleri

Avrupa Konseyi İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da federal bir yapı kurulması amacıyla başlatılan konferansların, görüşmelerin ve işbirliği niyetlerinin sonucu oluşmuş bir örgüttür. Özellikle iki savaş arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı boyunca Avrupa’da yaşananlar, Avrupa Konseyi kurulması fikrine dayanak teşkil etmiştir. Avrupa’da kurulan diktatörlükler, insan hakları ihlalleri, soykırım uygulamaları, savaştan sonra yeni bir Avrupa kurulması gerektiği yönündeki fikirlerin güçlenmesine neden olmuştur. Yine Sovyet Rusya’nın, Avrupa devletleri tarafından tehdit olarak algılanması da yukarıda bahs edildiği üzere bir birlik kurma düşüncesinin çıkış noktalarından birisi olmuştur.³¹

Avrupa Konseyi’nden yaklaşık bir ay önce 4 Nisan 1949 tarihinde kurulan Kuzey Atlantik İttifakı (NATO), batı dünyasının Sovyetler Birliğine karşı olan askeri ve güvenlik alanlarındaki kaygılarına cevap vermek amacıyla, Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde kurulmuştu.³² Avrupa Konseyi ise askeri ve güvenlik alanlarının dışında, iki savaş arası dönemde Avrupa’da görülen diktatörlükler, insan hakları ihlalleri, soykırım uygulamaları ve Sovyet modeline karşı demokrasi, liberalizm, insan hakları ve özgürlükleri savunmak ve ortak bir siyasi değerler bloğu ortaya çıkarmak gayesi ile kurulmuştur. Denilebilir ki Avrupa Konseyi Statüsü, hem Sovyet geleneğine bir tepki, hem de Nazizm ve Faşizm uygulamalarından aklanma girişimidir. Konsey çalışmalarına başladıktan sonra güvenlik ve askeri konular dışında her çeşit meseleyi gündemine almıştır.³³ Avrupa Konseyi sınırları belli bir bölgede başarılı bir bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için siyasi ve kültürel işbirliğinin önemini göstermesi bakımından özel bir örnektir. Bu anlamda hem Afrika Birliği’nden hem Arap Birliği’nden hem de doğu bloğu ülkeleri tarafından oluşturulan ve ekonomik dayanışmayı ön plana çıkaran Comecon³⁴ ve siyasi birlikteliği hedef alan Cominform’dan³⁵ çok daha başarılı olmuştur. Avrupa Konseyi, kuruluşu ve faaliyetleriyle her türlü bütünleşmenin başlangıcında, siyasi uyum ve ahengin en

30 Hasgüler, Uludağ, *a. g. e.*, s. 317-318; Davut Ateş, *Uluslararası Örgütler, Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, Dora Basım Yayın, Bursa 2012, s. 264; “Avrupa Konseyi Statüsü İmzalandı”, *Akşam*, 6 Mayıs 1949, s. 1-2.

31 Hasgüler, Uludağ, *a. g. e.*, s. 318.

32 Sander, *a. g. e.*, s. 265.

33 Hasgüler, Uludağ, *a. g. e.*, s. 318.

34 Comecon, 1949 yılı Ocak ayında Sovyet modeline uygun bir uluslararası ekonomik örgüt olarak kurulmuştur. Böylece Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomileri Sovyet ekonomisine bağlanmıştır. (Sander, *a. g. e.*, s. 238.)

35 1947 yılında kadar Doğu Avrupa ülkelerinin çoğuyla ikili ittifak anlaşmaları yapan Sovyet Rusya, aynı yıl bu devletlerle Sovyetlerin ideolojik birliğini sağlayan Cominform’u kurmuştur. (Henry Kissinger, *Diplomasi*, (çev. İbrahim H Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2000, s. 413; Sander, *a. g. e.*, s. 238.)

Gazisi

Akademik
Bakış

23

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

üst seviyede, üye ülkeler arasında ikili sorunların da olabildiğince alt seviyede veya hiç olmaması gerektiğini gösteren başarılı bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten Avrupa Konseyi ile belli bir ahengi yakalayan Avrupa devletleri, Avrupa Konseyi'nin kuruluşundan iki sene sonra da yani 1951 senesinde bugünkü Avrupa Birliğinin temellerinin atıldığı Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kurmuşlardır. Dolayısıyla Avrupa Konseyi bugünkü bütünleşmiş Avrupa'nın da temel yapı taşlarından birisi olmuştur.³⁶ Konsey uluslararası bir örgüt olmasına rağmen bazı nitelikleriyle uluslararası örgütlerden ayrılmaktadır. Örneğin uluslararası örgütlerde örgüt çalışmalarına sadece üye devletlerin temsilcileri katılırken, Avrupa Konseyi çalışmalarına milli parlamentolar ve hükümet dışı uluslararası kuruluşların temsilcileri katılabilmektedir. Yine uluslararası örgütlerde temel ilgi alanı devletler arasındaki işbirliği ve çıkarlar iken, Avrupa Konseyi'nin ilgi alanı bireylerdir. Üye devletler bu birliğe insan hakları ve temel özgürlükleri güvence altına almak için girmişlerdir. Konsey, bireye ilişkin ortak değerlerin, hakların ve özgürlüklerin güvenceye alınması amacıyla hareket ederek Avrupa çapında ortak değerlerin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır.³⁷ Konseyin ana amacı, Avrupa ulus ve vatandaşlarının refahını temel değerler olan demokrasiye, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygıyı sağlamak yoluyla güvence altına almak olarak belirlenmiş, azınlık hakları da Avrupa Konseyi'nin üzerinde önemle durduğu bir konu olmuştur. Avrupa Konseyi, amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik olarak üyeleri arasında ortak mirası ve ilkeleri korumaya, yaymaya ve daha sıkı bir işbirliğini gerçekleştirmeye çalışan bir örgüt olarak kurulmuştur. Kuruluş hedefi ve gayesi bu olan Konsey, organları vasıtasıyla ortak çıkarları ilgilendiren sorunların incelenmesi, bunun için çalışmalar yapılması ve ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel, yasal ve idari alanlarda ortak hareket tarzı geliştirilmesiyle, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi konularında faaliyet gösteren bir örgüttür.³⁸ Avrupa Konseyi'nin başlıca çalışma alanları olarak insan hakları, sosyal işler, eğitim, kültür, spor, gençlik, halk sağlığı, çevre, mimari miras, şehircilik, yerel ve bölgesel yönetimler, hukuk işleri sayılabilir. Konsey, toplumsal hareketler ve sivil toplum kuruluşları ile temasa özel bir önem vermekte ve çok sayıda Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütlerle işbirliği yapmaktadır.³⁹

İlgi alanına giren konularda başarılı çalışmalarıyla öne çıkan Avrupa Konseyi uluslararası alanda saygınlığını bu güne kadar devam ettirmiş, Avrupa'nın ve dünyanın en önemli uluslararası örgütlerinden birisi olmuştur.

Türkiye'nin Avrupa Konseyine Üyeliği Meselesi

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle başlayan Soğuk Savaş döneminde, batılı devletlerle birlikte hareket etmiştir. Sovyetler Birliğini bir tehdit olarak

36 Hasgüler, Uludağ, a. g. e. , s. 318.

37 Ateş, a. g. e. , s. 265.

38 Ateş, a. g. e. , s. 264.

39 Hasgüler, Uludağ, a. g. e. , s. 321.

Gay

Akademik
Bakış

24

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

algılayan ve yönünü batıya çeviren Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinin bir araya gelerek oluşturdukları çeşitli uluslararası örgütlere üye olmak için de önemli çabalar sarf etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve 1946 seçimlerinden sonra iktidarını devam ettiren Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 yılına kadar batı dünyası ile sıkı bir işbirliği kurma politikası izlemiş, 1950’den sonra ülkeyi on yıl idare eden Demokrat Parti de bu politikayı sürdürmüştür.

Avrupa Konseyi’nin kurulduğu 5 Mayıs 1949 tarihli konferansta, Türkiye ve Yunanistan’ın üyelik talepleri de konuşulmuştur. Yapılan görüşmelerde iki devletin katılımının gündeme alınması ve bu konunun statü gereği Bakanlar Komitesi kurulur kurulmaz ele alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bunların dışında üye olmak isteyen diğer Avrupa devletlerinin taleplerinin de Bakanlar Komitesince inceleneceği ifade edilmiştir.⁴⁰ Konseyin aldığı bu karar 6 Mayıs 1949 tarihinde ilgili devletler tarafından bir nota ile Türkiye’nin Londra Büyükelçisi Cevat Açıkalın’a bildirilmiştir.⁴¹ Aynı gün Amerika Birleşik Devletlerine yaptığı ziyaretten dönerken Londra’ya uğrayan Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak da Fransa’nın Londra Büyükelçiliği’nde Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman ile bir görüşme yapmıştır. Sadak görüşmeden sonra Fransız Presse Ajansına, Schumanla yaptığı toplantı ile ilgili açıklamalarda bulunmuş, görüşmeyi Avrupa Konseyi’nin kurucusu olan on ülkenin dışişleri bakanlarının gerçekleştirdikleri son toplantıda, Türkiye’nin konseye üyeliği noktasında yaptıkları yardımdan dolayı teşekkür etmek ve dostane bir şekilde devam eden Türkiye-Fransa ilişkilerini ele almak için yaptığını söylemiştir. Görüşmede, Schuman’ın Türkiye ile ilgili olarak alınan karar hakkında bilgi verdiğini belirten Sadak, Türkiye’nin konseye kabulü için gerekli işlemlerin hazırlık komisyonu tarafından Haziran ayı içerisinde halledileceğini, bu süre zarfında Türkiye’nin temsilcilerini atayıp Ağustos ayında Strasbourg’ta yapılacak Avrupa Konseyi’nin ilk toplantısına katılacağını ifade etmiştir.⁴² Sadak’ın Londra temasları İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin’le yaptığı Avrupa Konseyi ve Ortadoğu ile ilgili bir görüşme ile sona ermiştir.⁴³

Aslında Kuzey Atlantik Pakti’nin ve Avrupa Konseyi’nin kuruluşlarında yer almayan Türkiye bu gelişmeleri oldukça buruk karşılamıştı. Kamuoyunda, “Türkiye bir Avrupa devleti sayılmıyor mu ?” Sorusu gündeme gelmiş ve birçok kimse Atatürk ile birlikte yoğunlaşan batılılaşma çabasını Avrupa ülkeleri ile daha sıkı ilişkiler kurmak şeklinde yorumladığından, Türkiye’nin Avrupa Konseyi dışında bırakılmasını üzüntü ile karşılamıştır.⁴⁴ Konu, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden bir grup milletvekilinin İngiltere’ye yaptığı seyahatte de

40 “Avrupa Konseyi Statüsü İmzalandı”, *Akşam*, 6 Mayıs 1949, s. 1-2.

41 “Dışişleri Bakanımız Bevin’e Bir Veda Ziyareti Yaptı”, *Akşam*, 7 Mayıs 1949, s. 1- 2.

42 “B. Necmettin Sadak’ın Bir Fransız Ajansına Beyanata”, *Akşam*, 7 Mayıs 1949, s. 1.

43 “Dışişleri Bakanımız Bevin’e Bir Veda Ziyareti Yaptı”, *Akşam*, 8 Mayıs 1949, s. 1-2.

44 Mehmet Gönlübol vd., “İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965 Yılları)”, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996, s. 226.

Gazi

Akademik
Bakış

25

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

gündeme gelmiş ve milletvekilleri bu konudaki sitemlerini 31 Mayıs 1949'da İngiliz muhataplarına iletmışlerdir. Cumhuriyet Halk Partisi Seyhan Milletvekili Kasım Gülek, Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nin kurucu devletlerinin tavrından memnun olmadığını ve Avrupa'nın bir parçası olan Türkiye'ye bu konuda haksızlık edildiğini söylemiştir. Gülek, Türkiye'nin batı demokrasisinin ve Avrupa fikirlerinin bir kalesi olduğunu ve konseyin yalnız bir üyesi değil, önde gelen ve politikalarını belirleyen bir devleti olması gerektiğini dile getirmiştir. Bütçesinin yarısından fazlasını savunma harcamalarına aktaran Türkiye'nin batı Avrupa sınırlarını koruduğunu belirten Gülek, Türkiye'nin üyeliğinin bir hak olduğunu vurgulamıştır.⁴⁵ Konseye üyelik meselesinde tam bir kararlılık gösteren Türkiye, bu konudaki ısrarını bundan sonra da devam ettirmiş ve bunu dış politikasındaki en önemli hedeflerden birisi yapmıştır.

Türkiye'nin Konseye Girişi

Başlangıçta Türkiye'nin ve Yunanistan'ın üyeliğine, Norveç, İsveç ve Danimarka muhalefet etmiş, bu devletlerin ikna edilmesiyle 1949 yılı Haziran ayı sonlarında Türkiye ve Yunanistan'ın Ağustos ayında yapılacak Avrupa Konseyi toplantısında üyeliğe kabul edilecekleri kesinlik kazanmıştır.⁴⁶ 27 Temmuz 1949'da Paris'te yapılan toplantıda üye devletlerin temsilcileri, Türkiye'nin Konseye kabulünü ve 8 Ağustos'ta Strasbourg'ta yapılacak konseyin ilk konferansına davet edilmesini kararlaştırmışlardır.⁴⁷ 30 Temmuz 1949 günü Fransa'nın Ankara Büyükelçisi, Dışişleri Bakanı Sadak'ı ziyaret etmiş ve üye devletlerin oy birliği ile Türkiye'yi konseye davet etmeğe karar verdiklerini Fransa Hükümeti adına bildirmiştir.⁴⁸ Hükümet Avrupa Konseyi tarafından yapılan bu çağrını memnuniyetle karşılamış, Türkiye'nin üyeliği için Konsey Genel Sekreterliği'ne verilecek katılım belgesinin düzenlenmesi işi ve katılım belgesini imza yetkisi, Dışişleri Bakanlığı'nın 1 Ağustos 1949 tarihli ve 46442/321 sayılı yazısı ve Bakanlar Kurulunun 2 Ağustos 1949 tarihli kararıyla, Paris Büyükelçisi Numan Menemcioğlu'na verilmiştir.⁴⁹ Ayrıca Konseyin Danışma Meclisi'nde Türkiye'yi temsil edecek heyet de tespit edilmiştir. Danışma Meclisi'nde Türkiye'yi Urfa Milletvekilleri Suut Kemal Yetkin ve Atalay Akan, İzmir Milletvekili Sait Odyak, Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, Tokat Milletvekili Nazım Poroy, Seyhan Milletvekili Kasım Gülek, Mardin Milletvekili Ali Rıza Erten ve Rize Milletvekili Tahsin Bekir Balta'nın temsil etmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁰ Avrupa Konseyi'nin 8 Ağustos 1949 tarihinde Strasbourg şehrinde yaptığı toplantıda, Türkiye'nin konseye kurucu üye olarak katılması kabul edil-

45 "İngiltere'de Bulunan Milletvekillerimiz Türkiye'nin Avrupa Konseyi Dışında Bırakılmasından Şikâyet Ettiler", *Akşam*, 1 Haziran 1949, s. 2.

46 "Türkiye 8 Ağustos'ta Konseye Davet Edilecek", *Akşam*, 29 Haziran 1949, s. 1.

47 "Bakanın Demeci", *Akşam*, 4 Ağustos 1949, s. 1.

48 "Türkiye Avrupa Konseyi'ne Davet Edildi", *Akşam*, 31 Temmuz 1949, s. 1.

49 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 30.18.1.2/120.56.16., Belge No: 1; "Bakanın Demeci", *Akşam*, 4 Ağustos 1949, s. 1.

50 "Gidecek Milletvekilleri Heyeti", *Akşam*, 4 Ağustos 1949, s. 1.

Görüş

Akademik
Bakış

26

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

miştir.⁵¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 8 Ağustos 1949 tarihinden itibaren Fransa’nın Strasbourg kentinde yaptığı toplantılarda Türkiye’yi Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak temsil etmiş,⁵² Bakanlar Komitesi’nin, 8 Ağustos 1949 tarihinde kabul ettiği “Avrupa Konseyi’nin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair” genel anlaşmasını da Paris Büyükelçisi Numan Menemencioğlu imzalamıştır.⁵³

Üyelik İle İlgili Dışişleri Bakanlığınca Hazırlanan Kanun Tasarısı

Avrupa Konseyi Statüünün onanmasına dair Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 13 Ekim 1949 tarihinde Başbakan Şemsettin Günaltay başkanlığında yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında görüşülen ve gerekçesi ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulması kararlaştırılan kanun tasarısı şu üç maddeden oluşmuştur.

Madde 1 - Avrupa Konseyi’nin kurulması hakkında 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra’da imzalanmış olan Statü onanmıştır.

Madde 2 - Bu kanun Statüye katıldığımız 5 Ağustos 1949 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 3 - Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.⁵⁴

Dışişleri Bakanlığı, tasarının gerekçesinin başına Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne üyelik için aldığı daveti kabul ettiğini yazmıştır. Bakanlık, Türkiye’nin üyeliğinin başından beri istendiğini ve hükümetin de bu oluşumu ilk günlerden itibaren takip ettiğini hatırlatmış, konseyi adalet ve milletlerarası işbirliği üzerine kurulmuş, barışın insanlık için hayati bir önemi olduğunu ortaya koyan bir oluşum olarak tarif etmiştir. Buna göre Avrupa Konseyi, barışın korunması için siyasi, sosyal ve ekonomik ilerlemenin sağlanması hedefini güden, insan hakları ile temel özgürlüklere bağlılığı beyan eden ve ekonomik, sosyal, kültürel, ilmi, hukuki ve idari alanlarda ortak hareket düşüncesinin kabul edilmesini esas alan bir örgüttür.⁵⁵ Bakanlık, birleşik Avrupa fikrinin geçmişte de konuşulduğunu fakat Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ciddiye alındığını hatırlatmış, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise meselenin gayri resmi oluşumların elinden alınarak hükümetler tarafından takip edildiğini vurgulamıştır. Gerekçede; Londra’da atılan imzaların bu birliğin oluşması için uğraşanların emeklerinin taçlanması olduğu kadar, daha da gelişmesi için atılan ilk ve resmi bir adım olduğu belirtilmiştir.⁵⁶ Türkiye’nin kurulduğu günden beri kendi güvenlik ve rahatını, dünyanın güvenlik ve rahatlığı içinde aradığının dile getirildiği yazıda, Türkiye’nin uluslararası ilişkilerde karşılıklı anlayış prensibine verdiği önem

51 “Avrupa Birliği”, *Akşam*, 9 Ağustos 1949, s. 1; Cemil Koçak, “Siyasal Tarih (1923-1950) Döneminin Dış Politika Gelişmeleri”, *Yakınçağ Türkiye Tarihi 1, 1908-1980*, (haz. Sina Akşin), Milliyet Kitaplığı, İstanbul 2003, s. 211.

52 *BCA*, 30..18.1.2/120.60..5., Belge No: 1.

53 *BCA*, 30..18.1.2/120.70..8., Belge No: 1.

54 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 215-217.

55 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 215.

56 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 215.

Gazi

Akademik
Bakış

27

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

vurgulanmıştır. Türkiye'nin, yurttta ve dünyada barış prensibini dış politikasının ana eksenini yaptığı ve dünya barış ve güvenliğinin bütün milletlerin iş birliği ve eşitlik zihniyeti ile hak ve adalet prensipleri çerçevesi içinde gerçekleştirilmesi yolundan bir an bile ayrılmadığı ortaya koyulmuştur. Yazının sonunda ise Türkiye'nin aynı amacı güden Avrupa Konseyi'ne, aynı düşüncedeki Avrupa devletleri ile birlikte katılması gerektiği düşüncesine varıldığı belirtilmiş ve hükümetin, meclisten tasarımı onaylamasını dilediği yazılmıştır.⁵⁷

Hükümet tarafından sevk edilen kanun tasarısı Meclis Başkanlığınca, başkanlığını Cumhuriyet Halk Partisi Bilecik Milletvekili Memduh Şevket Esenal'ın yaptığı Meclis Dışişleri Komisyonu'na gönderilmiştir.⁵⁸ Tasarı, Dışişleri Bakanı Sadak'ın da hazır bulunduğu 25 Kasım 1949 tarihli komisyon toplantısında görüşülmüş ve 5 Aralık 1949 günü hazırlanan rapor, genel kurulda görüşülmek üzere meclis başkanlığına gönderilmiştir.⁵⁹ Raporda başbakanlıktan gönderilen gerekçedeki hususlar genel hatlarıyla tekrarlanmış, Konseye üye olmakla Birleşmiş Milletlere üye olunurken verilen taahhütlerin ihlal edilmiş olmayacağı ve Statünün, herhangi bir üye ülkeyi farklı uluslararası oluşum ve birliklerin faaliyetlerine katılmaktan men etmeyeceği yazılmıştır.⁶⁰ Dışişleri Komisyonu, bu sebeplerden dolayı Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne katılmasını yerinde bir karar olarak gördüğünü belirtmiştir.⁶¹ Kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu, 12 Aralık 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmeye başlanmıştır.⁶² Gerek hükümetin gerekse de meclis dışişleri komisyonunun olumlu görüş bildirdiği kanun tasarısı mecliste de aynı olumlu hava içinde değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin Konseye Üyeliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Müzakereleri

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın Değerlendirmeleri

Görüşmelerde ilk sözü Dışişleri Bakanı ve Sivas Milletvekili Necmettin Sadak almıştır. Avrupa Konseyi Anlaşması'nı Avrupa tarihinin önemli bir dönüm noktası ve Türkiye'nin konseye davet edilmesini, Türk siyasi tarihindeki en önemli gelişmelerden birisi olarak gördüğünü söylemiştir.⁶³ Yıllar önce ortaya atılan bu fikrin somutlaşmış ilk şeklinin Fransız Başbakanı Briand'ın teşviki ile

57 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 215-216.

58 Meclis Dışişleri Komisyonu şu isimlerden oluşmaktaydı: Komisyon Başkanı Cumhuriyet Halk Partisi Bilecik Milletvekili Memduh Şevket Esenal, Komisyon Sözcüsü Cumhuriyet Halk Partisi Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek, Kâtip Cumhuriyet Halk Partisi Malatya Milletvekili Mehmet Ali Esenbel, üyeler Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili Ahmet Cemal Tunca ve Cumhuriyet Halk Partisi Aydın Milletvekili Mazhar Germen, İzmir Milletvekili Hasan Ali Yücel, Diyarbakır Milletvekili Fazıl Ahmet Aykaç, Manisa Milletvekili Ali Rıza Artunkal ve Manisa Milletvekili Şevket Raşit Hatipoğlu. (*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 216.)

59 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 216.

60 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 216.

61 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 216.

62 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 178.

63 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 178.

Görüş

Akademik
Bakış

28

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Milletler Cemiyeti’nde kurulan Avrupa Birliği Komisyonu olduğunu söyleyen Sadak, komisyonun Briand’ın ölmesi ve Milletler Cemiyeti’nin de dağılmasıyla etkili olamadığını ifade etmiştir.⁶⁴ Avrupa Kitası’nın İkinci Dünya Savaşı’ndan harap bir şekilde çıktığını anlatan Sadak, savaşın bitmesine rağmen Avrupa’nın hâlâ büyük tehlikelerle karşı karşıya olduğunu iddia etmiştir. Uzunca bir süredir medeniyete beşiklik eden bu kıtanın durumunun Avrupalıları üzdüğünü ve endişelendirdiğini söyleyen Sadak, Avrupalıların bunun önüne geçmek için işbirliğinin önemini anlayıp adımlar attıklarını anlatmıştır. Savaştan sonra büyük devlet adamlarının öncülüğünde Avrupa Birliği düşüncesi etrafında özel kurumların ve cemiyetlerin kurulduğunu, kongreler ve konferanslar toplandığını anlatan Sadak, zorlu süreçlerin sonunda Avrupa Konseyi’nin kurulduğunu ifade etmiştir.⁶⁵

Avrupa Konseyi Statüsü’nün Mayıs başında Londra’da imzalandığını ve Konseyin ilk toplantısını Ağustos ayında Strasbourg’da yaptığını hatırlatan Dışişleri Bakanı, Strasbourg’daki toplantıya kendisinin de içinde bulunduğu Türk delegasyonunun da katıldığını ve birlik fikrinin gerçekleşmesi yolunda ilk adım atıldığını anlatmıştır. Strasbourg toplantısının geleceğe yönelik cesaret verici bir adım olduğunu söyleyen Sadak, Konseyin hedeflerini Avrupa milletlerinin ortak malı olan manevi ve fikri kıymetleri zararlı akımlara karşı korumak, şeklinde açıklamış,⁶⁶ demokrat Avrupa devletlerinin, kişisel özgürlüklere riayet ettiklerini, hak mefhumunun üstünlüğüne inandıklarını ve bu ideali zafere ulaştırmayı taahhüt ettiklerini söylemiştir.⁶⁷ Avrupa Devletleri’nin, iktisadi ve sosyal alanlarda ilerlemeyi Avrupa Konseyi çerçevesinde gerçekleştirip aralarında geliştirecekleri işbirliği sayesinde ileri götürmeyi hedeflediklerini anlatan Sadak, Konseyin bir özelliğinin de birçok alanda işbirliğini öngörmesi olduğunu vurgulamıştır.⁶⁸ Avrupa Konseyi’nin insan haklarını ve özgürlüklerini aynı şekilde anlayan ve bu ideallere bağlı olan milletleri içine alan bir örgüt olduğunu anlatan Sadak, konseyin geleceğe ait birçok görev ve fırsatının da olduğunu söylemiştir. Avrupa Devletleri’nin ekonomik olarak Amerika Birleşik Devletleri’nin uygulamaya koyduğu Marshall Planı ile ayakta durabildiğini ve bu devletin amacının Avrupa’nın kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan yaşamasını sağlamak olduğunu ifade etmiş, yardım bittiğinde Avrupa Devletleri’nin yalnız kalabileceği tehlikesine de dikkat çekmiştir. Amerikan yardımı ve Avrupa Ekonomik İşbirliği İdaresi ortadan kalkınca bunun yerini Avrupa Konseyinin dolduracağını ve Avrupa’nın muhtaç olduğu iktisadi işbirliğini temin edeceğini söyleyen Dışişleri Bakanı, Türkiye’nin Konseye katılmasının önemli bir gelişme olduğunu belirtmiştir.

64 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 178.

65 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 178-179.

66 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 178.

67 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 179.

68 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 179.

Gazi

Akademik
Bakış

29

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Konseynin, tüzüğünün başına adalet üzerine kurulu bir barışın gerçekleştirilmesi gereğini yazdığını anlatan Sadak, bunun Türkiye'nin de hedefi olduğunu⁶⁹ ve son senelerde bütün dünyanın, Türkiye'yi bugünkü karışık Avrupa'da barışın başlıca sebebi ve kuvvetli bir güven ve istikrar unsuru olarak gördüğünü dile getirmiştir. Türkiye'nin barışı özleyen milletler camiasına faal bir unsur olarak hakkıyla katılmış olduğunu anlatan Sadak, sözü "Türkiye'nin bir Avrupa devleti mi yoksa bir Asya Devleti mi?" olduğu sorusuna getirmiştir. Bunun bazı uluslararası toplantılarda da gündeme geldiğini hatırlatan Sadak, zaman zaman basının da bu meseleyi tartıştığını söylemiş, Türkiye'nin Konseye Avrupa devletlerinin daveti ile girmesiyle bu soru ve şüphelerin ortadan kalktığını ve bu başarının küçümsenemeyeceğini vurgulamıştır. Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne üye olmakla dünyanın diğer bölgeleri ile olan ilişkilerini askıya almayacağını da belirten Sadak, Türkiye'nin Yakındoğu ve Asya'daki ilişkilerini devam ettireceğini ve buralara olan alakasının artarak süreceğini Pakistan'a, Hindistan'a kadar Türkiye'yi bu bölgelere bağlayan manevi bağların çok kuvvetli olduğunu söylemiştir. Bu durumu yakın tarihin ispat ettiğinin altını çizen Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin bu coğrafya ile ilişkilerini siyasi ve iktisadi konularda daima kuvvetlendirmek yolunda olduğunu söylemiş ve Türkiye'nin barış ve güvenlik sahasını oluşturan doğu dünyası ile ilişkilerinin her zaman yoğun olduğunu hatırlatmıştır.⁷⁰ Sözü tekrar Türkiye Avrupa ilişkilerine getiren Sadak, doğu dünyası ile iyi ilişkilere rağmen Türkiye'nin yönünün batı dünyası olduğunu söyleyerek bir dışişleri bakanı olarak Türkiye'nin dış siyaset önceliğini ortaya koymuştur.⁷¹ Sadak Türkiye'nin Konsey içinde bir Avrupa devleti olarak yer almasının bu uzun ve devamlı siyasetinin kaçınılmaz bir sonucu ve bunu kuvvetlendiren yeni bir sebep olduğunu söylemiştir. Türkiye'nin bir Avrupa devleti sıfatıyla Marshall yardımından istifade edebildiğini, Anadolu'nun Avrupa'nın siyasi ve iktisadi birliği sınırları içerisine girdiğini vurgulamış, bunun çok önemli bir gelişme olduğunu ve Türkiye'nin yakında bunun faydalarını göreceğine inandığını söylemiştir.⁷² Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olarak kabul edilmesinde tek başına coğrafyanın etkili olmadığını anlatan Sadak, Atatürk tarafından gerçekleştirilen yeniliklerin de Türkiye'nin Avrupa camiasına katılmasında önemli bir rol oynadığından bahsetmiştir. Türkiye'nin, demokratik bir rejime sahip, kişisel ve siyasi özgürlüklere bağlı bir devlet olarak batı demokrasileri arasında yer almasının, ülkenin itibarını da yükselttiğini ifade eden Sadak, daha sonra meclise Avrupa Konseyi'nin yapısı ile ilgili bilgiler vermiştir.⁷³

Avrupa Konseyi'nin Dışişleri Bakanları Komitesi ve Danışma Meclisi olmak üzere iki organdan oluştuğunu anlatan Sadak, Statünün bugünkü şartlara göre bu iki organ arasında ayarlanmış bir uzlaşma sonucunda ortaya

69 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 179.

70 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 179-180.

71 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 180.

72 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 180.

73 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 180.

çıkışını söylemiştir. Sadak, Danışma Meclisi’nin kesin karar verme yetkisinin bulunmadığını, sadece tavsiyelerde bulunabileceğini, bunları kabul edip etmeme yetkisinin Dışişleri Bakanları Komitesinin hakkı olduğunu ve meclisin gündemini bu komitenin tayin edebileceğini anlatmıştır. Konseyin Avrupa birliği fikri çerçevesinde oluşturulan ilk kuruluşlardan biri olduğunu söyleyen Sadak şimdilik bütün yetkilere sahip bir Avrupa Parlamentosu oluşturma fikrinden, erken olduğu için kaçınıldığını vurgulamıştır. Danışma Meclisi delegelerini hükümetlerin seçeceğini dile getiren Sadak, seçilip gönderilen delegelerin meclise katıldıktan sonra hükümetleri adına hareket etmeyeceklerini, fikirlerinde serbest olup bir Avrupalı milletvekili gibi çalışabileceklerini anlatmıştır. Meclisin bu yapısından dolayı Dışişleri Bakanları Komitesi ile Danışma Meclisinin arasındaki karar ve yetki rekabetinin ilk günden beri çekişmelere sebep olduğunu ifade eden Sadak, Konseyin zamanla oturacağını söylemiş ve tasarının acilen müzakere edilmesini ve kabulünü istemiştir.⁷⁴

Konu İle İlgili İktidar Partisi ve Muhalefet Partileri Milletvekillerinin Değerlendirmeleri

Sadak’tan sonra Cumhuriyet Halk Partisi Manisa Milletvekili Faik Kurdoğlu söz almış ve Türkiye’nin konseye üyeliğinin önemi üzerinde durmuştur. Anlaşmanın geçerli metinlerinin Fransızca ve İngilizce olduğunu söyleyen Kurdoğlu, kanuna göre yabancı dildeki bu metinlerden birisinin de Türkçe metin ile birlikte meclise sunulması ve resmi evrakın içerisine konulması gerektiğini hatırlatmıştır. İleride çıkabilecek bir uyuşmazlıkta yabancı dildeki metne de ihtiyaç olabileceğini ifade eden Kurdoğlu, Sadak’tan bu konuda bir açıklama istemiş, Dışişleri Bakanı da bu işlemi yapacakları cevabını vermiştir.⁷⁵

Kurdoğlu’ndan sonra Demokrat Parti Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakant söz almıştır. Konuşmasına; İkinci Dünya Savaşı’nın üzerinden dört sene geçmesine rağmen, dünyanın ve Avrupa’nın barışa kavuşmadığı tespiti ile başlayan Alakant, bugün iki bloğa ayrılmış devletlerin üçüncü bir dünya savaşı endişesi içinde yaşadıklarını vurgulamıştır.⁷⁶ Böyle bir tehlikenin gerçekleşmesi halinde, insanlığın İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçlarından daha kötü bir durumla karşı karşıya kalabileceğini anlatan Alakant, insanlık ve medeniyeti böyle bir uçuruma sürüklenmekten kurtarmak için tedbirler arayan barışsever ve demokrat bazı Avrupa Devletlerinin harekete geçtiklerini belirtmiştir. Alakant bu devletlerin, iç politikalarında hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler prensiplerine bağlılığı ve sadakati taahhüt eden, dış politikalarında da bu esaslarla beraber ekonomik, sosyal, kültürel, ilmi, hukuki ve idari alanlarda işbirliği yapılmasını kabul eden devletleri içine alacak şekilde, Avrupa Konseyi’ni kurduklarını dile getirmiştir.⁷⁷ Avrupa Konseyi’ni oluşturan devletlerin bu esaslara göre bir statü hazırladıklarını söyleyen Alakant, hükümetin

74 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 180.

75 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 180.

76 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

77 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

Gazi

Akademik
Bakış

31

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

tasarıyı yetkisine dayanarak meclise getirdiğini, partisinin Avrupa Konseyi'ne üyelik konusundaki düşüncesinin olumlu olduğunu alkışlar ve bravo sesleri arasında ifade etmiştir.⁷⁸

Alakant'tan sonra sözü Cumhuriyet Halk Partisi Konya Milletvekili Sadi Irmak almış ve Demokrat Parti milletvekilinin sözlerini, hükümetin dış politikada milliliğe dayandığının göstergesi olarak yorumlamış ve memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir.⁷⁹ Tasarının iki bakımdan kıymetinin olduğunu savunan Irmak, birinci olarak Türkiye'nin Avrupa'ya bu defa teorik olarak değil, fiilen ve bir anlaşma çerçevesinde kabul edildiğini, bu durumun Avrupa anlayışını kuvvetlendirdiğini ve bu konuda Avrupa Devletleri'nin tebrike şayan bir iş yaptıklarını söylemiştir. İkinci olarak Türkiye'nin bu konseye dâhil olmakla milletlerarası durumunu da sağlamlaştığından bahs edip Avrupa Konseyi'ne katılım tasarısının millet için çok faydalı bir adım olduğunu savunmuştur.⁸⁰ Türkiye'nin bir Avrupa Devleti mi yoksa bir Asya Devleti mi? olduğu noktasında birçok görüş olduğunu ve bu meselenin çoğu zaman Türkiye'nin aleyhine tartışma konusu yapıldığını hatırlatan Irmak, tasarının Türkiye'nin sadece coğrafi olarak değil, düşünce ve zihniyet bakımından da bir batı devleti olduğunu bir anlaşma ile teyit ettiğini söylemiştir.⁸¹ Bu durumun Türkiye'nin yüz, yüz elli yıldır yönünü döndüğü, medeniyet sisteminin onaylandığı, dolayısıyla bir ülkenün gerçekleştiği anlamına geldiğini söyleyen Irmak, bunun teşekkürle şayan bir gelişme olduğunu ifade etmiştir. Türk insanının batı düşüncesini benimsediğini söyleyen Irmak, bu durumun Avrupa Konseyi üyeliği ile bütün dünya tarafından görüldüğünü belirtmiş, bunun Avrupa ve Türkiye'nin lehine bir gelişme olduğunun altını çizmiştir.⁸² İngiltere'nin eski Ankara Büyükelçisi Hugh Knatchbull Hugessen'in son ziyaretinde Türkiye ile ilgili olarak söylediği; "Türkiye eskiden Avrupa içinde bir Asya idi, şimdi Asya içinde bir Avrupa'dır", sözünü hatırlatan Irmak, bu tanımın oldukça doğru olduğunu ifade etmiştir.⁸³ Avrupa Komisyonu'nun kurulması konusunda emeği geçenleri anan Irmak, bu konuda Fransa eski başbakanı Aristide Briand'a ayrı bir parantez açmış, Briand'ın; Avrupa'nın yaşaması ve savunması için mutlaka birlik olması gerektiği fikrini yorulmadan, her ortamda savunduğunu hatırlatmıştır.⁸⁴ İkinci Dünya Savaşı'nın en şiddetli günlerinde Avrupa Birliği fikrini savunan İngiltere eski başbakanı Winston Churchill ve Lord Kalergi'yi de anan Irmak, bunlar sayesinde Avrupa'nın bir birliğe doğru gittiğini dile getirmiştir. Bu birliğin esas motifinin insanların özgür ve onurlu olmaları, devletlerin bütün varlıklarıyla el birliği ile çalışmayı içten istemeleri ve insan onuru ve özgürlüğünü beraberce gerçek-

78 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

79 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

80 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

81 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

82 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181.

83 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 181-182.

84 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 182.

leştirmek olduğunu dile getiren Irmak, Avrupa’nın da bundan başka yaşama şansının olmadığını söylemiştir.⁸⁵

Daha sonra sözü Cumhuriyet Halk Partisi Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel almış ve Statünün, Avrupa’nın şimdiye kadar edindiği tecrübeleri dikkate alarak hazırlandığını ve Avrupa’nın böyle bir birleşme için geç bile kaldığını ifade etmiştir.⁸⁶ Statüyü, incelediğini dile getiren Düşünsel, Avrupa devletlerinin kendilerini mahv eden siyasetleri terk edip dünyaya yeni bir gözle bakmaya, doğru bir siyaset izlemeye karar verdiklerini gördüğünü söylemiştir. Bu durumu milli duygularıyla ve akil biri olarak memnuniyetle karşıladığını anlatan Bingöl milletvekili, kendi neslinin, Avrupalıların savaşlarda yaptığı hak-sızlıklara şahit olmuş bir kuşak olduğunu hatırlatmıştır.⁸⁷ Birinci Dünya Savaşı devam ederken Fransa Cumhurbaşkanı Poincare’nin savaştan sonra hiçbir devletten toprak talebinde bulunulmayacağı şeklindeki sözlerine rağmen, savaştan sonra Osmanlı Devleti’ne ait toprakların koparıldığını hatırlatan Düşünsel, Avrupa’nın aklının başına gelmesinden büyük bir mutluluk duyduğunu söylemiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Avrupa’nın hatasının bulunduğu muhakkak olduğunu ifade eden Düşünsel, İngiltere eski başbakanı Winston Churchill’in ve Avrupa’nın diğer önemli simalarının da hatıratlarında bu tespiti yaptıklarını ve bunun ortadaki Avrupa enkazı ile de sabit olduğunu belirtmiştir. Avrupa’nın bir çırpınış içinde olduğunu dile getiren Düşünsel, Avrupalıların birbirlerine heyecan ve telaş içinde Marshall Planı’nın sona ermesinden sonra ne yapacaklarını sorduklarını anlatmıştır.⁸⁸ Türkiye’nin Avrupa birliği yolundaki politikalara inandığını, bu fikri ve oluşumu desteklediğini gösterdiğini belirten Düşünsel, insanlığın akli olduğunu iddia eden Avrupa’nın nihayet doğruyu bulup, doğru yola girdiğini, görmenin kendilerini memnun ettiğini söylemiştir. Avrupa Devletlerinin kötüleşen ekonomik duruma karşı birtakım tedbirler almaya başladıklarını anlatan Düşünsel, Türkiye’nin de bu tedbirlerin dışında kalamayacağını ve Avrupa Devletleriyle birlikte hareket edeceğini söylemiştir.⁸⁹ Bingöl milletvekili komisyon toplantısında; Türkiye’nin hukukun ve insan haklarının en ateşli savunucularından birisi olduğunu, zaten anayasanın 1924 tarihinden beri bunu en açık şekliyle içerdiğini ve Türkiye’nin insan haklarına zıt bir durumla karşılaşılması halinde uluslararası işbirliği çerçevesinde yapılacak mücadele fikrini desteklediğini, anlattıklarını ifade etmiştir.⁹⁰ Faşist idarelerden yeni kurtulmuş, tükenmiş Avrupa Devletleri’nin, heyecan içinde insanlığın yarınını kurmak için çalıştığını ve demokrasi, insan hakları prensipleri üzerinde yükselmeye başlayan bu yeni dönemin yerleşmesi sürecinde, Türkiye’nin de kendi prensiplerinden ilham alarak bu esasları takviye etme noktasında Avrupa

85 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 182.

86 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 182.

87 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 182.

88 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 182.

89 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 182-183.

90 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

Gazi

Akademik
Bakış

33

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Devletlerine yardımcı olduğunu anlatmıştır. Bugün itibariyle Avrupa'nın birlik istediğini ve bu birliğe milli hâkimiyetlere en derin saygıyı göstermekle ulaşılabileceğini anlatan Düşünel, bunun bir formülle değil insan zekâsının işlemesiyle olacağını belirtmiştir.⁹¹ Ulaşımında, fende yaşanan ilerlemelerin böyle bir birliği gerekli kıldığını, Avrupa'da her milletin tarihi ve hukuki gelişmesine eksiklik getirmeyecek şekilde, bir birlik haline gelmesinin beklenen doğru bir durum olduğunu söyleyen Düşünel, Türkiye'nin bu oluşuma olan inancını gösterdiğini ifade etmiş,⁹² üyelik meselesinde meclisin ülkeye önderlik etmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁹³ Konseye üyelik konusunda hükümetin gösterdiği gayretin küçümsenemeyeceğini söyleyen Bingöl milletvekili, katılımın önündeki engellerin aşıldığını, Türkiye'nin Avrupa sistemindeki yerinin kabul ettirilerek anlaşma imzalanması aşamasına geldiğini dile getirmiştir. Düşünel, Avrupa'da hemen herkesin İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin yapmış olduğu büyük hizmeti takdir ettiklerini ifade etmiş, bundan insanlık varlığı için iftihar ettiğini söylemiştir.⁹⁴ Düşünel, Strasbourg'a giden Türk heyetinin Danışma Meclisi'nde görev yaptığını, Avrupa Konseyi'nin iki ana organdan oluştuğunu, bunlardan birinin dışişleri bakanlarından oluşan Bakanlar Komitesi, diğerinin de Danışma Meclisi olduğunu hatırlatmıştır. Danışma Meclisi'nde İngiltere, Fransa ve İtalya'nın on sekizer temsilcisinin bulunduğunu, diğer devletlerin de altışar ve dörder kişi ile temsil edildiklerini anlatan Düşünel, Türkiye'nin ise engelleme girişimlerine rağmen sekiz üye ile temsil edileceğini söylemiş ve bu konuda hükümetin gösterdiği başarıyı övmüştür.⁹⁵ Avrupa Konseyi organlarının ilk günden itibaren çalışmalarına Churchill'in gayretleriyle yoğun olarak başladığını söyleyen Düşünel, Türk Heyeti'nin çalışmalarda dengeli ve ılımlı bir tavır sergilediğini anlatmıştır.⁹⁶ Avrupa Konseyi projesinin zor bir iş olduğunu dile getiren Düşünel, milli hâkimiyet prensipleriyle konseyin sistemini uzlaştırmamanın kolay olmayacağını, fakat bu işin başarılabileceği düşüncesini taşıdığını söylemiş, Avrupa'nın bugün itibariyle düştüğü durumdan ancak birleşerek çıkabileceğini savunmuştur. Avrupa ülkelerinin akıllı liderlerinin bu birleşmede itici bir güç olacağını ve zamanla bu işin rayına gireceğini vurgulayan Düşünel, birleşik Avrupa fikrinin gerçekleşmesinin hemen mümkün olmadığını, bu işin zaman alacağını ifade etmiştir.⁹⁷ Kendisinin de içinde bulunduğu Türk Heyeti'nin hükümet tarafından seçilip Strasbourg'a gönderildiğini söyleyen Bingöl milletvekili, bundan sonra gidecek heyetin meclis tarafından seçilmesi zorunluluğu gibi bir prensibin olduğunu zann ettiğini belirtmiştir.⁹⁸

91 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

92 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

93 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

94 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

95 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

96 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183.

97 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 183-184.

98 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 184.

Görüş

Akademik
Bakış

34

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Daha sonra sözü Millet Partisi Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç almıştır. Tahtakılıç, insanlık ve medeniyeti korumak isteyen Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerin Türkiye’yi yanında bulup Türkiye’den kuvvet alacağını söylemiş,⁹⁹ Türk milletinin yakın tarihte sürekli insanlığı ve barışı koruduğunu, fakat Avrupalıların önyargılarından dolayı bunu anlayamadıklarını dile getirmiştir. Tahtakılıç Avrupalıların Türkiye’yi Avrupa Konseyi’ne davet etmekle Türkiye’nin hakkını teslim ettiklerini ve bu yüzden Sadak’ın konuyu hükümetin siyasi bir başarısı olarak göstermesini kabul etmediğini belirtmiştir.¹⁰⁰ Dünya milletlerinin barış, insan hakları ve demokrasi isteklerinin Türkiye’nin de arzusu olduğunu anlatan Tahtakılıç, ancak bu ideallerin Türkiye’nin tarihi ve manevi bağlarının, menfaatlerinin bulunduğu Ortadoğu’dan Pakistan’a kadar olan coğrafyada da hâkim olması için Türkiye’ye önemli görevler düştüğünü hatırlatmıştır. Bunu gerçekleştirebilmek için, Birleşmiş Milletler üyesi olan Türkiye’nin bu coğrafya ile de iktisadi, siyasi ve kültürel ilişkiler geliştirmesi gerektiğini söylemiş, bu durumun aynı zamanda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi idealinin de lehine olacağını vurgulamıştır.¹⁰¹ Bundan sonra hükümeti eleştiren Tahtakılıç, meclisteki bütün partilerin ülkenin bağımsızlığı meselesinde birlik halinde olduklarını, fakat dış politikada bu dayanışmanın gerçekleşemediğini, ve konuda mecliste yerleşmiş geleneklerin 1946’dan sonra gelen hükümet ve dışişleri bakanları tarafından uygulanmadığını iddia etmiştir. Hükümetin, Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne katılması teşebbüslerinde diğer partileri bilgilendirmediğinden şikâyet eden Tahtakılıç, Türkiye’nin Birleşmiş Milletlerin güçlü bir üyesi olarak dış politikada önemli bir aktör olduğunu ve dış politikanın tek parti zihniyetiyle değil meclis zihniyetiyle yürütülmesini istemiştir.¹⁰² Avrupa Konseyi’ne katılım konusunda Alakant’la aynı fikirde olduğunu belirten Tahtakılıç, hükümetin bu konuda Demokrat Parti ve Millet Partisi ile fikir alışverişinde bulunmamasına rağmen, mecliste bu partilerden görüşlerini ifade etmesini istemesini eleştirmiş ve Demokrat Parti’nin tam olarak bilgisinin olmadığı bu konuda konuşmasını, karanlığa kurşun sıkmaya benzetmiştir.¹⁰³

Tahtakılıç’dan sonra sözü Cumhuriyet Halk Partisi Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu almıştır. “Türk milletinin modern mi, Asyalı mı Avrupalı mı?” Olduğunu batılılara sormak zorunda değiliz diyen Baltacıoğlu, Avrupalıların Türk milleti hakkında verdikleri Avrupalı millet hükmünün de bir önemi olmadığını ifade etmiştir. Sadak’ın bir sosyoloji profesörü olarak bu mesele hakkında nasıl bir hüküm verileceğini politikacılardan daha iyi bildiğini söyleyen Baltacıoğlu, Türkiye’yi Avrupa ve Asya kıtalarında toprağı olan, Avru-

99 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 184.

100 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 184.

101 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 184.

102 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 185.

103 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 185.

Gazisi

Akademik
Bakış

35

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

palı müesseselere ve anlayışa sahip bir devlet olarak tarif etmiştir. Baltacıoğlu Türkiye'nin bu yüzden Avrupalı olduğunu iddia etmiş, bir devleti veya milleti Avrupalı yapan veya yapmayan durumun onların bünyeleri ve sosyal yapıları olduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁴ Sadak ve Düşünsel'in "Avrupa milletlerinin akli başına gelmiştir" fikrine katılmadığını, sadece Amerikalılar, İngilizler ve Türklerin aklının başına geldiğine inandığını ve Türkiye'nin Avrupa'daki birçok devletten her açıdan daha köklü ve büyük bir devlet olduğunu söylemiştir.¹⁰⁵

Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye'nin belli noktalarda birbirlerine ihtiyaçları olduğunu söyleyen Baltacıoğlu, Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımlarının Amerika Birleşik Devletleri'nin görevi olduğunu iddia etmiştir. Baltacıoğlu, Amerikalıların, Türkiye'ye yardım noktasında hiçbir zaman gevşekliğe düşmemesi ve gecikmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Marshall Planı'nı ümit verici ve Avrupa'yı ölümden kurtaran bir girişim olarak tanımlayan Kırşehir milletvekili, Marshall yardımlarının 1952'den sonra kesilecek olduğuna dikkat çekmiş ve Avrupa'nın bu tarihten sonra durumunun tekrar kötüleşebileceği uyarısında bulunarak Türkiye'nin realist bir politika izlemesini istemiştir. "Amerikasız dünya olmaz, Avrupasız ve dünyasız da Amerika yaşamaz" diyen Baltacıoğlu, Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyeliğine itirazı olmadığını, fakat bundan sonraki dönemde Avrupa politikalarını her devletin değil, bağımsızlığına düşkün ve köklü devletlerin belirleyeceğini söylemiştir.¹⁰⁶

Bundan sonra sözü tekrar Alakant almış ve Tahtakılıç'ın partisine yönelik eleştirilerine cevap vermiştir. Alakant, Hükümetin konseye katılma kararının bütün ülke tarafından desteklenmesini istemiş, ve böylece dünya kamuoyunun da, Türkiye'deki muhalefetin gerekirse parti çekişmelerini ve iç politikayı bir kenara bırakarak ülke yararı için hükümete verdiği desteği göreceğini dile getirmiştir. Bu sözleriyle meclisten alkış alan Alakant, Demokrat Parti'nin bu mesele hakkında karanlığa kurşun sıkmadığını, meselenin aylardır dünya kamuoyunu ve basınını meşgul ettiğini hatırlatmıştır. Son konsey toplantısında Demokrat Parti delegesinin de görüşmelere katıldığını ve meclisteki Dışişleri Komisyonu'nda da Demokrat Partili bir milletvekilinin üye olarak bulunduğunu söyleyen Alakant, bu mesele ile ilgili olarak geniş bir bilgiye sahip olduklarını vurgulamıştır. Manisa milletvekili, Demokrat Parti olarak barışın, insan haklarının ve özgürlüklerin koruyucusu olduklarını ve kesinlikle bilinçli bir şekilde hareket ederek konuya destek verdiklerini ifade etmiştir.¹⁰⁷

Bu konuşmadan sonra sözü Cumhuriyet Halk Partisi Elazığ milletvekili İbrahim Tali Öngören almış ve Türkiye'nin bugünkü duruma yirmi beş seneden beri aday ve gelinen noktanın Atatürk'ün "yurtta sulh cihanda sulh" ilkesinin bir sonucu olduğunu ifade etmiştir. Bu sayede bütün dünyanın Türkiye'ye iti-

104 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 185.

105 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 185-186.

106 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 186.

107 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 186.

bar ettiğini söyleyen Öngören, bu başarının cumhuriyetin ilanından bugüne kadar görev yapan bütün hükümetlerin olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁸

Daha sonra sözü Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Sözcüsü ve Cumhuriyet Halk Partisi Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek almış ve Komisyonun tasarısı ve Statüyü gerçekçi bir şekilde incelediğini söylemiştir. Konseye katılımı, başlangıcından beri olumlu olarak gördüklerini, zamanla daha da olgunlaşıp hedeflerine doğru ilerleyeceğini ümit ettiklerinden dolayı benimsediklerini anlatmıştır. Türkiye’nin Konseye üyeliğinin, diğer devletlerle, Birleşmiş Milletlerle ve dünya barışını ve güvenliğini sağlamak için kurulmuş olan uluslararası örgütlerle ilişkilerine engel olmayacağı görüşünü savunan Melek, Türkiye’nin temel dış politikasının yurttan ve dünyada barış olduğunu hatırlatmış ve Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne, kendisine ümit verici esaslar dâhilinde çalışma ışığı gösterdiği için katıldığını belirtmiştir.¹⁰⁹ Melek, bu konunun Tahtakılıç’ın ifade ettiği gibi parti gruplarının dar görüşleriyle ele alınmadığını söylemiş, komisyondaki her partiden milletvekillerinin ve bunların dışında Millet Partisi Sinop milletvekili Yusuf Kemal Tengirşek’in de takdirlere ifade ettiğini belirtmiştir. Hatta Tengirşek’in, Dışişleri Bakanı ve Londra Büyükelçisi olduğu günleri hatırlayarak Avrupalıların Türkiye’nin batı medeniyeti içerisinde yer almaları konusundaki şüphelerini ve çıkardıkları zorlukları anlattığını ve bugünkü yeni durum için Dışişleri Bakanı’na tebrik ve teşekkürlerini sunduğunu söylemiştir.¹¹⁰ Baltacıoğlu ve Tahtakılıç’ın üyeliğin bir başarıymış gibi gösterilmesine itiraz ettiklerini hatırlatan Melek, kanunun üstünlüğü ve temel özgürlükler prensiplerini kabul etmiş bir devlet olan Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne üyeliğinin tabii hakkı olduğu noktasında kendilerinin de bir şüphesi bulunmadığını vurgulamış, bu tasarımı meclis huzuruna getirmeyi abartı ve gösteriş olarak görmediklerini söylemiştir.¹¹¹ Türkiye’nin Avrupa medeniyetinde yerinin olup olmadığı gibi tartışmaların Türkiye’yi rahatsız ettiğini belirten Melek, Avrupa Konseyi’ne üyelikle birlikte bu tür tartışmaların da geride bırakılacağını, katılım belgesinin bu tür tartışmaları devam ettirenlerin yüzüne resmi bir vesika olarak atılacağını ve tasarının genel kurulda da kabul edileceğini umduğunu belirtmiştir.¹¹²

Melek’ten sonra Cumhuriyet Halk Partisi Konya milletvekili Hulki Karagülle söz almış ve statünün “nihai hükümler” bölümünde; İngilizce ve Fransızca metinlerinin imza edildiğinin ve bunların geçerli olduğunun yazıldığını hatırlatmış ve bu dillerdeki metnin mi yoksa Türkçe metnin mi yayınlanacağını sormuş ve bunun zapta geçmesini istemiştir.¹¹³ Bunun üzerine

108 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 187.

109 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 187.

110 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 187.

111 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 187.

112 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 188.

113 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 188.

Gazi

Akademik
Bakış

37

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

tekrar söz alan Melek, bütün uluslararası antlaşmalarda olduğu gibi burada da İngilizce ve Fransızca metinlerin geçerli ve meclisin önüne gelen tasarının ana metnin tercümesi olduğunu, eğer meclis isterse İngilizce ve Fransızca metinlerin de mevzuata dâhil edilmesini komisyonun kabul edebileceğini söylemiştir.¹¹⁴

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne katılması konusunda görüş bildiren bir diğer kişi de, Millet Partisi Eskişehir milletvekili Ahmet Oğuz olmuştur. Melek'e Türkiye'nin Konseye üyeliğini başarı olarak görüp görmediğini sormuş, Melek de şimdilik temennilerden ibaret olan bir işe katılmayı değil, Türkiye'nin elinde böyle bir belgenin bulunmasını başarı olarak gördüklerini söylemiştir.¹¹⁵

Bundan sonra Tahtakılıç tekrarsöz olarak Melek'in bu sözlerini eleştirmiş, Türklerin medeni bir millet olduğunu bu konuda Avrupalılardan geri kalır bir yanlarının olmadığını, fakat Avrupalıların bunu görmek istemediklerini dile getirmiştir. Türkiye'nin bunu ispatlamak için Avrupa Konseyi üyeliği belgesine ihtiyacı olmadığını dile getirmiş,¹¹⁶ özellikle, şimdiye kadar kendisine yapılan haksızlıklara rağmen bazı çevrelerce beğenilmeyen, hatta alay edilen Türk milletinin insanlık anlayışı çerçevesinde medeni olduğunu vurgulamıştır.¹¹⁷

Cumhuriyet Halk Partisi Manisa Milletvekili Feyzullah Uslu, Tahtakılıç'a halkla kimin alay ettiğini sormuş,¹¹⁸ Tahtakılıç, ise; kendi düşünceleri ile Melek'in düşüncelerinin temelde ayrıldığını ve Türk milletinin medeni olduğunu bunun için Avrupalıların onayına ihtiyacı olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁹ İlk konuşmasına Alakant'ın gereksiz hassasiyet gösterdiğini söyleyen Tahtakılıç, kendisinin Demokrat Parti üyesi olduğu dönemde de hükümetin dış politika konusunda muhalefeti gereğince bilgilendirmediğinden şikâyet ettiğini ve Demokrat Parti'den birçok kişinin de kendisini desteklediğini iddia etmiştir.¹²⁰ Tahtakılıç, Alakant'ın konuşmasında dış siyasette Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti'nin beraber olduğunu söylemekle, partisi adına fazla taahhüt altına girdiğini düşündüğünü ifade etmiştir.¹²¹ Devamında Düşünsel'i de eleştiren ve onu Strasbourg'a giden delegasyonun meclisteki temsilcisiymiş gibi konuşmakla suçlayan Tahtakılıç, sözü tekrar Alakant'a getirmiş ve onu Dışişleri Bakanı, Demokrat Partiye bilgi vermediği halde, bilgi vermiş gibi konuşmakla suçlamıştır. Millet Partisi milletvekillerinin oturduğu sıralardan gelen ve iki partinin arasında danışıklı dövüş olduğunu belirten sözlere hak veren Tahtakılıç, dış politika konularında hükümet tarafından bilgilendirilmek istediklerini tekrarlamış, bu konuda Milli Mücadele yıllarındaki uygulamaları

114 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 188.

115 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 188.

116 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 188.

117 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 189.

118 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 189.

119 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 189.

120 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 189.

121 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 189.

örnek göstermiştir. Hükümetin muhalefet partilerini aydınlatmamasını ülkenin aleyhine bir durum olarak gördüğünü ifade eden Tahtakılıç, bunun bir temayül haline geldiğini vurgulamış ve bunu bir suç olarak tanımlamıştır.¹²²

Bu sırada Baltacıoğlu tekrar söz alarak Melek’in kendisi ile ilgili yaptığı eleştiriye cevap vermiş ve meselenin aslına bir itirazının olmadığını, hatta konuşmasında Dışişleri Komisyonu’nun yaptığı çalışmayı beğendiğini söylediğini hatırlatmış ve Melek’in sözlerini yanlış anladığını ifade etmiştir.¹²³

Konu ile ilgili son sözü Dışişleri Bakanı Sadak almış, konuşmalarıyla tasarımı destekleyen milletvekillerine ve özellikle Demokrat Parti’ye teşekkür etmiştir. Avrupa’nın ve Türkiye’nin karşılaşabileceği tehlikelere karşı ülkeyi korumanın hayati bir mesele, şimdiye kadar sürdürülen dış politikanın ana gayesinin de ülkenin güvenliğini sağlamak olduğunu ve bu konuda güçlü olmanın tek çaresinin de birlikten geçtiğini söyleyen Dışişleri Bakanı, Tahtakılıç’ın yaptığı eleştirilere de cevap vermiştir. Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne üyeliğini bir başarı gibi göstermesinin Tahtakılıç tarafından abartılı bulunup eleştirildiğini hatırlatan Sadak, bunu belli ölçülerde haklı bulabileceğini, fakat Türkiye gibi güçlü ve birçok Avrupalı tarafından Avrupa’daki tek istikrar bölgesi olarak gösterilen bir devletin konseye dâhil olmasının, diğer devletlere güç kattığını savunmuştur. Sadak, bu gerçeği bütün dünyanın bildiğini ve gücü ve istikrarı yakalayan Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ni güçlendireceği fikrinin asıl başarı olduğunu vurgulamıştır.¹²⁴ Avrupa’da bazılarının hâlâ Türkiye’nin bir Asya devleti mi yoksa bir Avrupa devleti mi olduğuna dair tartışmalar yaptığını, hatta bu konunun Parlamentolar Birliği gibi bir konferansta kürsüden dile getirildiğini hatırlatan Sadak, Marshall yardımında da bu konunun gündeme getirildiğini ve tartışıldığını hatırlatmıştır. Hatta Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne katılmasından sonra bir Batı Avrupa ülkesi gazetesinin, merkezi Anadolu’da Ankara olan Türkiye’nin Konseye katılımını şikâyet konusu haline getirdiğini aktarmıştır. Avrupa ülkelerinin Türkiye’yi gücü ve istikrarı için konseye davet etmek mecburiyetinde kalışlarını ve Anadolu’nun bir Avrupa toprağı olarak kabul edilmesini iki büyük başarı şeklinde açıklayan Sadak, Türkiye’nin bir Avrupa Devleti kabul edildiği için Marshall yardımından yararlandığını iddia etmiştir.¹²⁵ Türkiye’nin Avrupa ile bütünleşmesini, Cumhuriyet Hükümetlerinin yirmi yıldır üzerinde önemle durdukları bir mesele olarak tanımlayan Dışişleri Bakanı, başarının da şimdiye kadar görev yapmış tüm hükümetlere ait olduğunu söylemiştir.¹²⁶

122 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 189-190.

123 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 190.

124 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 190.

125 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 190-191.

126 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 191.

Gazisi

Akademik
Bakış

39

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

Bu noktada kendi partisine mensup Baltacıoğlu'nun eleştirilerine de yanıt veren Sadak, Baltacıoğlu'nun bir Avrupa Devleti olmanın bir müessesese meselesi olduğuna dair fikirlerine katıldığını söylemesine rağmen, müesseseleri bakımından Avrupa medeniyetiyle bütünleşmiş dünyanın herhangi bir yerindeki bir ülkenin Avrupa Konseyi'ne katılamayacağını savunmuştur. Sadak'a göre; Türkiye coğrafi konumu, kuruluşları, kültürü, medeniyeti, demokrasisi, insan hak ve özgürlüklerine riayeti ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte giriştiği inkılâplar sayesinde bu birliğe katılabilmektedir.¹²⁷ Bundan sonra sözü Türkiye'nin Yakındoğu ve Asya'daki devletlerle ilişkilerine getiren Dışişleri Bakanı, komşu ülkelerle ilişkilerin ihmal edilmeyeceğini tekrarlamıştır.¹²⁸ Tahtakılıç'ın Dışişleri Bakanı'nın dış politika ile ilgili olarak diğer partileri bilgilendirmediği yönündeki eleştirisine de değinen Sadak, kendisinin Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubuna bilgi vererek direktif almak vazifesiyle yükümlü olduğunu söylemiştir. Sadak, diğer parti gruplarına karşı böyle bir vazifesinin olmadığını, bunun için Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu'na karşı olan sorumluluğunun diğer parti gruplarına karşı olan sorumluluğu ile bir tutulamayacağını belirtmiştir. İkinci olarak dış politika konularının bütün açıklığı ile her yerde tekrar edilemeyeceğini, dolayısıyla Cumhuriyet Halk Partisi parti grubunda yaptığı açıklamaları meclis genel kurulunda yapamayacağını söyleyen Dışişleri Bakanı, her iki yerde verdiği bilgilerin arasında bir fark bulunması gerektiğini de bu şekilde savunmuştur.¹²⁹ Buna rağmen muhalefetin aydınlatılma ihtiyacını anlayışla karşıladığını ifade eden Sadak, bunun kendi görevi olduğunu da kabul etmiştir. Fakat partilerin meclis gruplarının kapısını çalarak dış politika konusunda bilgi vermeye geldim diyemeyeceğini söyleyen Dışişleri Bakanı, bunun yerine başka bir uygulama yapabileceğini belirtmiştir. Kendisinden bilgi almak isteyen parti yetkililerinin emrinde olduğunu söyleyen Sadak, bu kişilere bilgi verebileceğini, kendisinin verdiği bilgileri bunların şahsi mesuliyetleri altında diğer parti üyelerine aktarabileceklerini söylemiştir.¹³⁰ Konuşmasının sonunda meclisin tasarının kabulünde ittifak halinde olduğunu görmekten mutlu olduğunu belirten Sadak, tasarının acilen müzakere ve kabul edilmesini istemiştir.¹³¹

Müzakereler devam ederken, Avrupa Konseyi Statüsünün onanması hakkındaki kanun tasarısının acilen oylanması için bir önerge veren Dışişleri Bakanının önergesi, kabul edilmiş ve üç maddelik kanun tasarısının oylanmasına geçilmiştir.¹³² Avrupa Konseyi Statüsünün onanması ile ilgili kanun, yapılan oylamalarda meclis tarafından kabul edilmiştir.¹³³ Kanun tasarısına, mecliste

127 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 191.

128 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 191.

129 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 191.

130 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 191-192.

131 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 192.

132 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 192.

133 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 192-193.

Görüş

Akademik
Bakış

40

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

bulunan iki yüz kırk bir milletvekilinin hepsi olumlu oy vermiş¹³⁴ ve kanun 17 Aralık 1949 günü resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹³⁵

Sonuç

Avrupa birliği ideali on dokuzuncu yüzyıldan itibaren gündeme gelmiş fakat Sanayi Devrimi ve sonrasında şiddetlenen rekabet, bu fikrin gerçekleşmesinin önünde önemli bir engel olmuştur. Almanya’nın başat güç olan İngiltere’yi ve aralarında yüzyıllar öncesine dayanan bir rekabet olan Fransa’yı alt etme isteği Avrupa’da kurlsız ve acımasız bir mücadelenin yaşanmasına ve bloklaşmalara yol açmıştır. Bu durum Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasına neden olmuş, bazı devletler arasında gerçekleştirilmeye çalışılan gümrük birliği teşebbüsleri de yarım kalmıştır. Avrupa birliği fikri Birinci Dünya Savaşı’nın yaptığı yıkım göz önüne alınarak iki savaş arası dönemde daha ciddi olarak tartışılmış ve bu konuda yetersiz de olsa bazı adımlar atılmıştır. Bunda şüphesiz Almanya ve Fransa’nın aralarındaki gerginliği devam ettirmenin şimdilik kendilerine fazla bir şey kazandırmayacağını düşünmeye başlamalarının da etkisi vardır. Fakat bu dönemde Avrupa birliği çerçevesinde güçlü bir örgüt kurulamamış, bu konuda atılan adımlar başarılı olmaktan çok bundan sonraki teşebbüsler için bir tecrübe niteliğinde olmuştur.

Avrupa bütünleşmesi için en somut adımlar İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra atılmıştır. Çünkü dünyanın gördüğü en korkunç savaş olan İkinci Dünya Savaşı, Avrupa’yı tam bir enkaz haline getirmiş, galip ve mağlup bütün ülkeler maddi ve manevi olarak tükenme noktasına gelmişlerdir. Avrupa devletleri bir daha böyle bir felaketi yaşamaktan ancak birleşerek kurtulacaklarına inandıkları için, birlik fikri çerçevesinde somut ve başarılı adımlar atmışlardır. Bu yıllarda Avrupa ülkelerini bir araya getiren diğer bir sebep de kıtaya yönelik Sovyet Rusya tehlikesidir. Çünkü Sovyet Rusya, İkinci Dünya Savaşı’ndan güçlenerek çıkmış ve Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte dünya üzerinde söz sahibi iki devletten biri olmuştur. Özellikle Estonya, Litvanya ve Letonya’yı kendi topraklarına katan, Doğu Avrupa ve Balkanlarda büyük bir etki sahasına sahip olup bu bölgeleri hâkimiyet sahası içine sokan Sovyet Rusya’nın, Avrupa kıtasında genişleme ihtimali Batı Avrupa Devletlerini endişeye sevk etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri de en büyük rakibi Sovyet Rusya’nın Avrupa’da etki sahasını genişletme ihtimalinden korktuğu için, bu dönemde kıtaya her zamankinden daha fazla önem vermiştir. Türkiye ve Yunanistan’a askeri yardımı öngören Truman Doktrini ve yine Avrupa’nın, ekonomik olarak ayağa kalkması için hazırlanan Marshall Planı bu çerçevede Amerika Birleşik Devletleri tarafından atılan önemli adımlar olmuştur. 1947 yılının Haziran ve Eylül ayları arasında on altı Avrupa devleti Paris’te Avrupa’nın kalkınmasıyla ilgili bir konferansta

134 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, C. XXII, s. 195, 204; “Avrupa Konseyine İştirak Statüsü Tasdik Edildi”, *Akşam*, 13 Aralık 1949, s. 1-2.

135 “Avrupa Konseyi’nin Kurulması Hakkında İmzalanmış Olan Statünün Onanmasına Dair Kanun”, *Resmî Gazete*, 17 Aralık 1949, s. 17380.

Gazetesi

Akademik
Bakış

41

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

bir araya gelmişler ve dört yıl süreli Avrupa Ekonomik Kalkınma Programını hazırlamışlardır. Bundan bir süre sonra da bu on altı devlete Batı Almanya ve İspanya'nın da katılmasıyla toplam on sekiz Avrupa ülkesi, ekonomik işbirliği yoluyla Avrupa'yı güçlü bir ekonomik yapıya kavuşturmak için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü kurmuşlardır. Amerika Birleşik Devletleri tarafından himaye edilen bu oluşumlar Avrupa birliğine giden yolda önemli adımlar olmuştur. Yine Belçika, Lüksemburg ve Hollanda'nın bir araya gelerek imzaladıkları Benelüks Anlaşması çerçevesinde yürürlüğe giren Benelüks Gümrük Birliği ve bu ülkelere İngiltere ve Fransa'nın katılmasıyla kurulan Batı Avrupa Birliği de, Avrupa birliği ideali çerçevesinde atılan önemli adımlardandır. Batı Avrupa Birliği savunma, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda faaliyet gösteren bir işbirliği örgütü olarak kurulmuştur. Bu yıllarda Avrupa'nın savunma ihtiyacını karşılamak ve Sovyet tehlikesine karşı durabilmek amacıyla, Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde kurulan Nato da, birleşik Avrupa fikrini (her ne kadar kıta haricinde Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada da bu ittifaka üye olsa da), temsil edebilecek bir örgüttür. Zaten günümüzde kurulması tartışılan Avrupa Birliği'nin askeri ayağının Nato olup olamayacağı zaman zaman gündeme gelmektedir. Nato'nun kurulmasından çok kısa bir süre sonra da birleşik Avrupa'yı oluşturma adına bir diğer önemli adım atılmış ve Avrupa Konseyi kurulmuştur. Savunma ve güvenlik konuları dışında hemen hemen her alanda işbirliğini öngören Konsey, varlığını günümüze kadar devam ettiren kıtadaki en önemli işbirliği örgütlerinden birisidir. Kıtanın geçmişten itibaren yaşadığı bütün tecrübeleri göz önünde bulundurarak daha da gelişmesini ve bahs edilen alanlarda yapılacak işbirliği ile üye ülkeleri daha da ileriye götürmeyi hedefleyen Avrupa Konseyi'ne, kurulduktan kısa bir süre sonra Türkiye Cumhuriyeti de üye olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye, çeşitli konularda bazı anlaşmazlıklar yaşasa da, genel olarak batı ile işbirliği içerisine girmiştir. Sovyet Rusya'nın boğazlardan üs ve Kuzeydoğu Anadolu'dan toprak istemesi ve komünizmin Türkiye tarafından bir tehlike olarak görülmesi, Türkiye'nin batı ile işbirliği noktasında daha fazla çaba harcamasına neden olmuş, Türkiye Kuzey Atlantik Paktı ve Avrupa Konseyi'ne üyelik için oldukça istekli bir tavır sergilemiştir. Türkiye Avrupa Konseyi'ne kurucu üye olarak kabul edilmiş ve bu konu hakkındaki kanun tasarısı, mecliste oylamaya katılan milletvekillerinin tümünün oyları ile kabul edilmiştir. Bu kanunun oybirliği ile kabulü, Türkiye'nin Avrupa devletleri ile sıkı bir işbirliğine girmesi noktasında toplumdaki mutabakatı göstermesi bakımından da önemlidir. Fakat meclisteki müzakerelerden de anlaşılacağı üzere, hem Avrupa Konseyi'nin kurulması hem de Türkiye'nin konseye üyeliğinden sonraki dönem için Türkiye'deki beklenti, fazla iyimser olmuştur. Meclisteki müzakerelerde hem hükümet ve hem de siyasi partiler, Avrupa Konseyi'ni Avrupa birliği fikri noktasında geline son aşama gibi görmüşler ve Avrupa'nın bütünleşmesinin, Avrupa Konseyi çatısı

Görüş

Akademik
Bakış

42

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

altında gerçekleşeceği gibi iyimser bir düşünceye kapılmışlardır. Aslında Avrupa Konseyi Statüsü ve Avrupalı devlet adamlarının verdikleri demeçler böyle bir algılamının çokta yanlış olmadığını göstermektedir. Ancak 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te Belçika, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'nın bir araya gelip Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurmaları ve bundan sonraki süreçte bu topluluğun isim değiştirerek sürekli büyümesi, Avrupa birliği fikrinin bu mecrada olgunlaşmasına neden olmuş ve bugünkü Avrupa Birliği buradan doğmuştur. Bu süreçte Avrupa Konseyi daha geri planda kalmış, siyasi ve ekonomik alanların yanında, başta insan hakları olmak üzere farklı alanlarla ilgilenmiştir. Sonuçta Türkiye Konseye girmesine rağmen, Avrupa Devletleri Türkiye'yi gerçek Avrupa bütünleşmesinin sağlandığı Avrupa Birliğine günümüze kadar üye olarak kabul etmemişlerdir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30..18.1.2/ 120.56..16., Belge No: 1,

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30..18.1.2/ 120.60..5., Belge No: 1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30..18.1.2/ 120.70..8., Belge No: 1.

Zabıtlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, C. XXII (2 Aralık 1949 Tarihli On ikinci Birleşimden 30 Aralık 1949 Tarihli Yirmi dördüncü Birleşime Kadar), Türkiye Büyük Millet Meclisi Basımevi, Ankara 1950.

Gazeteler

“Avrupa Birliği Fikrini İlk Defa Ortaya Atan Adam”, *Akşam*, 29 Ağustos 1949.

“Avrupa Konseyi Statüsü İmzalandı”, *Akşam*, 6 Mayıs 1949.

“Dışişleri Bakanımız Bevin'e Bir Veda Ziyareti Yaptı”, *Akşam*, 8 Mayıs 1949.

“B. Necmettin Sadak'ın Bir Fransız Ajansına Beyanati”, *Akşam*, 7 Mayıs 1949.

“İngiltere'de Bulunan Milletvekillerimiz Türkiye'nin Avrupa Konseyi Dışında Bırakılmasından Şikâyet Etiler”, *Akşam*, 1 Haziran 1949.

“Türkiye 8 Ağustos'ta Konseye Davet Edilecek”, *Akşam*, 29 Haziran 1949.

“Bakanın Demeci”, *Akşam*, 4 Ağustos 1949.

“Türkiye Avrupa Konseyi'ne Davet Edildi”, *Akşam*, 31 Temmuz 1949.

“Gidecek Milletvekilleri Heyeti”, *Akşam*, 4 Ağustos 1949.

“Avrupa Birliği”, *Akşam*, 9 Ağustos 1949.

“Avrupa Konseyine İştirak Statüsü Tasdik Edildi”, *Akşam*, 13 Aralık 1949.

“Avrupa Konseyi'nin Kurulması Hakkında İmzalanmış Olan Statünün Onanmasına Dair Kanun”, *Resmi Gazete*, 17 Aralık 1949.

Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (cilt 1-2: 1914-1995)*, Alkım Kitapevi, Ankara 1996.

Gazisi

Akademik
Bakış

43

Cilt 7 Sayı 13
Kış 2013

AKDEVELİOĞLU Atay, ORAN Baskın, ERHAN Çağrı, TELLAL Erel, AKKAYA Gökçen, UZGEL İlhan, ÖZERSAY Kudret, FIRAT Melek, AYDIN Mustafa, KÜRKÇÜOĞLU Ömer, BAYKAL Sanem, ARAT Tuğrul, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, I: 1919-1980*, (editör. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

ESMER, Ahmet Şükrü, *Siyasi Tarih, (1919-1939)*, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, Ankara 1953.

GILBERT Martin, *Churchill*, (çev. Süha Sertabiboğlu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

GÖNLÜBOL Mehmet, ÜLMAN A. Halûk, BİLGE A. Suat, SEZER Duygu, *"İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965 Yılları)"*, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Siyasal Kitapevi, Ankara 1996.

HASGÜLER Mehmet, ULUDAĞ Mehmet B. , *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Tarihçe – Organlar – Belgeler – Politikalar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2010.

JUDT Tony, *Savaş Sonrası 1945 Sonrası Avrupa Tarihi*, (çev. Dilek Şendil), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.

KISSINGER, Henry, *Diplomasi*, (çev. İbrahim H Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2000.

KOÇAK, Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950) Dönemin Dış Politika Gelişmeleri", *Yakınçağ Türkiye Tarihi 1, 1908-1980*, (haz. Sina Akşin), Milliyet Yayınları, İstanbul 2003.

ROBERTS, J.M. *Avrupa Tarihi*, (çev. Fethi Aytuna), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2010.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitapevi, Ankara 2008.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitapevi, Ankara 2008.

STEPHEN, J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Dost Kitapevi, Ankara 2002.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der Yayınları, İstanbul 2010.

ZUBER, Otto, Richard Graf Coudenhove - Kalergi (1894-1972) als Freimaurer, Sonderdruck aus dem Jahrbuch der Forschungsloge Quatuor Coronati Nr. 32, Bayreuth, 1995.

Ansiklopediler

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul 1987.

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, C.5, İstanbul 1990.

Görüş